

Αταξική Δημοκρατία και Οικουμενικός Ουμανισμός στον 21^ο Αιώνα¹

Γράφει ο Κώστας Λάμπος

«Όπως ακριβώς η αθεΐα, ως το ξεπέραςμα της έννοιας του Θεού, αποτελεί την ανάδειξη του **θεωρητικού ουμανισμού**, έτσι και η κοινοκτημοσύνη, ως το ξεπέραςμα της ατομικής ιδιοκτησίας, αποτελεί τη δικαίωση της πραγματικής ανθρώπινης ζωής με την έννοια του ‘ανθρώπου που ανήκει στον εαυτό του’, και αναδειχνει τον **πρακτικό ουμανισμό**. Η αθεΐα είναι ουμανισμός που συνδέεται με τον εαυτό του μέσω του ξεπεράσματος της θρησκείας και η κοινοκτημοσύνη είναι ουμανισμός που συνδέεται με τον εαυτό του μέσα από το ξεπέραςμα της ατομικής ιδιοκτησίας. Μόνο όταν ξεπεράσουμε αυτή τη διαμεσολάβηση, η οποία είναι, ωστόσο, μια απαραίτητη προϋπόθεση, θα μπορέσει να υπάρξει θετικά και αυθεντικά ως προς τον εαυτό του ο **θετικός ουμανισμός**»

Karl Marx²

Η άμεση δημοκρατία δεν είναι ‘ουτοπία’ και δεν ‘έρχεται από το μέλλον’, τόσο γιατί το μέλλον δεν υπάρχει μέχρι να το δημιουργήσουμε, όσο και γιατί είναι μια πραγματικότητα που έρχεται από το μακρινό παρελθόν και από όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη. Και δεν έρχεται τυχαία, αλλά από την ανάγκη που γεννάει η κοινωνική ανισότητα και στην πορεία γίνεται αναγκαιότητα και αγώνας της ανθρωπότητας για την κοινωνική ισότητα. Στη μακρόχρονη, αργόσυρτη και βασανιστική διαδρομή της συγκρούεται με την εκάστοτε ανισότητα, αχρηστεύει υπομονετικά, αργά αλλά σταθερά, ιδεολογίες και κραταιές εξουσίες, αλλάζει και δοκιμάζει μορφές, αποκρυσταλλώνει αρχές και αξίες, διαμορφώνει και ολοκληρώνει τα δομικά της στοιχεία, τους υλικούς όρους, τις αναγκαίες και ικανές συνθήκες, δηλαδή τον ‘τόπο’ πάνω στον οποίο σταδιακά αυτοοικοδομείται ως αυτοπραγμάτωση του Ανθρώπου, της ανθρώπινης κοινωνίας και συνολικά της Ανθρωπότητας³.

Αυτό το κείμενο αποτελεί απόπειρα χαρτογράφησης των συστατικών-δομικών στοιχείων της άμεσης δημοκρατίας και του θετικού ουμανισμού και με αυτή την έννοια προσπαθεί να μετακινήσει τη συζήτηση, από τις αποσπασματικές προσεγγίσεις και τα ιδεολογικά απολιθώματα του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, στο πεδίο της κοινωνικής θεωρίας του 21^{ου} αιώνα, με στόχο τη συνειδητοποίηση της πραγματικότητας πως, ο φόβος και η αδράνεια των ‘από κάτω’ αναπαράγει την υποταγή τους στους ‘από πάνω’, ενώ η συνειδητοποίηση της δύναμής τους και η δράση τους καταργεί τις αντιλήψεις και τις δομές ‘πάνω και κάτω’, παράγει την απελευθέρωσή τους με τη μορφή της άμεσης δημοκρατίας και ολοκληρώνεται ως αταξική κοινωνία και με πολλούς καλύτερους κόσμους στα πλαίσια ενός οικουμενικού ουμανιστικού πολιτισμού.

Διαχρονικότητα και οικουμενικότητα της Άμεσης Δημοκρατίας

¹ Δημοσιευμένο στο συλλογικό τόμο, Άμεση Δημοκρατία στον 21^ο αιώνα. Αναζητώντας την ουσία πέρα από ιδεολογίες και μύθους, ΝΗΣΙΔΕΣ, Θεσσαλονίκη 2013, σελ. 97-129.

² Karl Marx, Early Writings, PENGUIN BOOKS, in association with New Left Review, 1992, σελ. 395.

³ Για μια διεξοδική παρουσίαση βλέπε: Λάμπος Κώστας, Άμεση δημοκρατία και αταξική κοινωνία. Η μεγάλη πορεία της ανθρωπότητας προς την κοινωνική ισότητα και τον Ουμανισμό, ΝΗΣΙΔΕΣ, Θεσσαλονίκη 2012, καθώς επίσης και Χάρμαν Κρις, Η Λαϊκή ιστορία του κόσμου, ΤΟΠΟΣ, Αθήνα 2012.

Η άμεση δημοκρατία, όχι απλά ως μια διαδικασία λήψης αποφάσεων, ή ως μια ‘άλλη πολιτική’, ‘ένα πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης’, ‘καθεστώς’ ή ‘πολίτευμα’, αλλά ως ένα ολοκληρωμένο μη-ιεραρχικό και μη-εξουσιαστικό, εξισωτικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης και ως μια αυθεντικά ανθρωπιστική μορφή οικουμενικού πολιτισμού, χαρακτηρίζει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, σύμφωνα με τα συμπεράσματα πολλών σχετικών με το αντικείμενο επιστημών, όπως λ. χ. της επιστήμης της παλαιoανθρωπολογίας, της αρχαιολογίας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας⁴ ιδιαίτερα, όλες τις μορφές κοινωνικής συμβίωσης των ανθρώπων στην εκατομμυριόχρονη προϊστορία της ανθρωπότητας⁵, μέχρι την εμφάνιση του δουλοκτητικού κράτους, της ατομικής ιδιοκτησίας και της πατριαρχικής οικογένειας. Το ίδιο συμβαίνει και με τις σύγχρονες, ασύνδετες με το σημερινό ‘πολιτισμό’ ‘πρωτόγονες’ κοινωνίες. Και οι δύο αυτές κατηγορίες καταγράφονται ως ‘πρωτόγονος κομμουνισμός’⁶, ως κοινωνίες μοιράσματος⁷, ή ως εξισωτικές κοινωνίες⁸, από τις οποίες κληρονομήσαμε την έννοια της ισότητας.

Η συλλογική προσπάθεια και ο συνεχώς διευρυνόμενος και ανάλογος με τη σωματική ρώμη, την εμπειρία και τις δεξιότητες του καθενός **αναγκαίος τεχνικός καταμερισμός** της καθημερινής δραστηριότητας της κοινότητας, δεν βελτίωνε μόνο τις συνθήκες ασφάλειας και διαβίωσης της κοινότητας, αλλά διεύρυνε ασταμάτητα τη ατομική και τη συλλογική νοόςφαιρα καθώς και τα μέσα και τους τρόπους επικοινωνίας τόσο στο εσωτερικό, όσο και μεταξύ των διάφορων κοινοτήτων. Αυτή η βελτίωση των όρων ζωής οδήγησε στην πληθυσμιακή αύξηση στους καταυλισμούς των μόνιμα εγκαταστημένων καλλιεργητών και κτηνοτρόφων, πράγμα που έσπρωξε στην αναζήτηση νέων εύφορων εδαφών. Αυτές οι μετακινήσεις έφεραν, κατά κανόνα, σε σύγκρουση τις περιπλανώμενες ανθρώπινες ομάδες, από την οποία σύγκρουση προέκυπταν νικητές και ηττημένοι, αφέντες και δούλοι, στη δουλειά των οποίων στηρίχτηκε η εξουσία των νικητών. Έτσι γεννήθηκε βίαια ο **μη αναγκαίος κοινωνικός καταμερισμός** της εργασίας, που δίχασε τις κοινωνίες σε εξουσιαστές και

⁴ «Η οποία θεμελιώνει έναν δημοκρατικό ουμανισμό, ο οποίος υπερβαίνει εκείνους που έχουν προηγηθεί και οι οποίοι είχαν δημιουργηθεί από προνομιούχους για προνομιούχους. Επιστρατεύοντας δε μεθόδους και τεχνικές δανεισμένες από όλες τις επιστήμες προκειμένου να τις θέσει στην υπηρεσία της γνώσης του ανθρώπου, κάνει έκκληση για συμφιλίωση του ανθρώπου με τη φύση στο πλαίσιο ενός γενικευμένου, ενός οικουμενικού ουμανισμού», Levi-Strauss Claude, Η ανθρωπολογία και τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου, ΠΑΤΑΚΗΣ, Αθήνα 2012, σελ. 48-49.

⁵ «Όσο μακριά στον χρόνο και στο χώρο κι’ αν αναζητήσουμε παραδείγματα, η ανθρώπινη ζωή και δραστηριότητα εντάσσονται σε πλαίσια, με κοινά πάντα χαρακτηριστικά. Παντού και πάντοτε ο άνθρωπος είναι ένα ον προικισμένο με έναρθρο λόγο. Ζει εν κοινωνία», ό. π., σελ. 19.

⁶ Morgan J., (Jacques de), Η πρωτόγονη κοινωνία. Μελέτη πάνω στη γενική προϊστορία της ανθρωπότητας, ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ, Αθήνα χ.χ., Morgan Lewis Henry, Η αρχαία κοινωνία, Αναγνωστίδης, Αθήνα χ.χ., Λούξεμπουργκ Ρόζα, Η πρωτόγονη κομμουνιστική κοινωνία, Κοροντζής, Αθήνα 1976, Ένγκελς Φρίντριχ, Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους, ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ, Αθήνα 1979 και Lee Richard Borshay, Σκέψεις για τον πρωτόγονο κομμουνισμό, στο: Κοινωνίες μοιράσματος, συλλογικός τόμος, Πολιτειακές Εκδόσεις, Αθήνα 2009.

⁷ «Η τροφή δεν καταναλώνεται ποτέ σε επίπεδο οικογένειας γιατί τη μοιράζονται μεταξύ τους όλα τα μέλη της κοινότητας», Lee Richard Borshay, The Kung San: Men, Women, and Work in a Foraging Society, Cambridge 1979, page, 118, Sahlins Marshall David, Stone Age Economics, Transaction Publishers, 1972, βλέπε επίσης Woodburn James, Το μοίρασμα δεν πρέπει να συγχέεται με την ανταλλαγή, στο: Κοινωνίες μοιράσματος, συλλογικός τόμος, Πολιτειακές Εκδόσεις, Αθήνα 2009.

⁸ Sahlins Marshal Η πρωταρχική κοινωνία της αφθονίας, στο: Κοινωνίες μοιράσματος..., ό. π. Βλέπε επίσης Sahlins Marshall David, Stone Age Economics, Transaction..., ό. π.

εξουσιαζόμενους, σε ιδιοκτήτες γης και ανθρώπων και σε δούλους χωρίς κανένα δικαίωμα, που έμελε να διατηρεί αυτή τη διάσπαση των κοινωνιών μέχρις ότου να δημιουργηθούν οι αντικειμενικοί και υποκειμενικοί όροι της άρσης αυτής της διάσπασης.

Στον ελλαδικό χώρο οι νικητές, οι 'ελεύθεροι' επέλεξαν, αν και κάτω από καινούργιες συνθήκες, από τους μυθικούς ακόμα χρόνους να κυβερνώνται με τρόπους ανάλογους των προγενέστερων χρόνων, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονταν στις λαοσυνάξεις, για να μπορούν 'ενωμένοι' να υπερασπίζονται την εξουσία τους, την ιδιοκτησία τους πάνω στη γη και στους σκλάβους, οι οποίοι αποτελούσαν και τη μοναδική πηγή πλούτου. Αυτά τα συμπεράσματα επιβεβαιώνονται σε πολύ μεγάλο βαθμό και από τις πρώτες γραπτές μαρτυρίες, για την ύπαρξη της προϊστορικής άμεσης δημοκρατίας, όπως τις βρίσκουμε, ως κατάλοιπα προγενέστερων χρόνων, στα ομηρικά έπη⁹, σύμφωνα με τις οποίες οι «συνάξεις», οι «μαζώξεις» και οι «συνελεύσεις» του λαού, σε κάποιο δημόσιο χώρο, τον αποκαλούμενο αγορά¹⁰, ήταν ο θεσμός με τον οποίο λαμβάνονταν οι αποφάσεις για όλα τα κοινά ζητήματα και πλάθονταν οι κώδικες του ατομικού και του κοινωνικού Είναι, του Εγώ και του Εμείς. Σύμφωνα και με την ομηρική παράδοση αυτός ο αρχέγονος τρόπος κοινωνικής συμβίωσης φαίνεται ότι διατηρήθηκε σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό σε όλο τον αρχαιοελληνικό ιστορικό χωροχρόνο¹¹.

Στους ιστορικούς χρόνους η 'αγορά' κάνει δυναμικά την επανεμφάνισή της στον ελλαδικό χώρο και ολοκληρώνεται ως 'εκκλησία του δήμου' και ως άμεση δημοκρατία, ως 'κράτος', ως κοινωνικός αυτοπροσδιορισμός, ως δύναμη προερχόμενη από την ενιαία έκφραση της βούλησης του όλου Δήμου, δηλαδή όλων των Πολιτών, κατά την περίοδο της αρχαίας **Αθηναϊκής Δημοκρατίας**¹², η οποία βεβαίως δεν αποτελεί 'ελληνική πρωτοτυπία', αφού όπως είδαμε προηγήθηκε, αν και σε χαλαρότερη μορφή, ως κατάκτηση προγενέστερων κοινωνιών¹³, αλλά ήταν η μοναδική που εξάντλησε όλα τα ιστορικά προσφερόμενα περιθώρια και ξεδίπλωσε όλες τις δυνατότητές της με αποτέλεσμα ένα πολιτισμό πολιτισμών. Η άμεση δημοκρατία εμφανίζεται ως μορφή λαϊκής εξουσίας και αντίπαλη κοσμοαντίληψη, στάση ζωής, πολιτική επιλογή και κοινωνική λειτουργία, απέναντι στην αριστοκρατία, την ολιγαρχία

⁹ Τα ομηρικά έπη, δηλαδή η Ιλιάδα και η Οδύσσεια αποτελούν τη σημαντικότερη στην ιστορία της ανθρωπότητας μεγάλη απόπειρα καταγραφής, επεξεργασίας, σύνθεσης, συμπλήρωσης, παράφρασης, σκόπιμης διασκευής ή αλλοίωσης και ολοκληρωμένης παρουσίασης των παλιότερων γεγονότων, παραδόσεων και μύθων που για χιλιάδες χρόνια μεταφέρονταν με τον προφορικό λόγο από γενιά σε γενιά, κύρια μέσω τραγουδιστών-αφηγητών-διασκεδαστών αρχικά, των διάφορων γραφιάδων στη συνέχεια μέχρι την κορύφωσή τους στα έργα των αρχαίων τραγικών, δραματικών, σατυρικών και κωμικών ποιητών, για να καταλήξουν μέσα χειραγώγησης στα χέρια των θρησκευτικών και εξουσιαστικών ιερατείων.

¹⁰ Ο όρος Αγορή και στη συνέχεια Αγορά προέρχεται από το ρήμα αγείρω, που σημαίνει συναθροίζω, συγκεντρώνω όλα τα μέλη της κοινότητας σε δημόσιο τόπο συζήτησης, αγόρευσης και λήψης αποφάσεων για τα κοινά ζητήματα, που στη συνέχεια μετεξελίχθηκε, εξαιτίας των αλλαγών που σημειώθηκαν, σε τόπο αγοραπωλησίας, βλέπε, Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, Εκδόσεις Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα 1852, σελ. 12, βλέπε επίσης, Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, ΠΑΠΥΡΟΣ, Αθήνα 2007, σελ. 71.

¹¹ «Με απόφαση της 'αγορής' εδόθη στον Τηλέμαχο, από τη συνέλευση των Ιθακήσιων, πλεύσιμο να ταξιδέψει στην Πύλο για να ρωτήσει το Νέστορα για την τύχη του πατέρα του Οδυσσέα», αναφέρεται στο: Γλέζος Μανώλης, Αυτοδιοίκηση όχι Ετεροδιοίκηση, ΑΡΔΗΝ, τεύχος 4/2003.

¹² Για διεξοδική ανάλυση, βλέπε, Λάμπρος Κώστας, Άμεση δημοκρατία και αταξική κοινωνία. Η μεγάλη πορεία της ανθρωπότητας..., ό. π., σελ. 67-92.

¹³ Βλέπε την πολύ ενδιαφέρουσα ανάλυση, Τερζάκης Φώτης, Κρίση και ιδεολογίες στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, FUTURA, Αθήνα 2009.

και την τυραννία¹⁴. Η επιλογή αυτή του δήμου, υποδηλώνει την, μεταξύ των άλλων, από κοινού επιδίωξη μιας αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης που στηρίζεται στην «πίστη στην κοινωνική ισότητα και στην πρόοδο»¹⁵, γιατί με τη δημοκρατία η Πολιτεία διοικείται καλύτερα, επειδή «όταν κυβερνούν οι λίγοι διαφθείρονται ευκολότερα για το κέρδος ή τα ρουσφέτια από όταν κυβερνούν οι πολλοί»¹⁶.

Οι εσωτερικές αντιφάσεις της Αθηναϊκής Δημοκρατίας που συνδέονταν με το χαμηλό βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και τον αντίστοιχο βαθμό καθυστέρησης των δουλοκτητικών παραγωγικών σχέσεων, ωθούσαν την Αθηναϊκή Δημοκρατία σε πολιτικές ιμπεριαλιστικής επεκτατικότητας, πράγμα που την έφερνε σε διαρκή σύγκρουση με τις άλλες αρχαιοελληνικές πόλεις-κράτη. Αυτή η σύγκρουση με τη μορφή ενός διαρκούς καταστροφικού εμφύλιου πολέμου μεταξύ των ελληνικών πόλεων, αποδυνάμωσε το κοινωνικό μέτωπο που αποτελούσε τη βάση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας με αποτέλεσμα να καταργηθεί από τις δυνάμεις της αριστοκρατικής ολιγαρχίας, αφήνοντας όμως στην ανθρωπότητα τη βαριά κληρονομιά της δημοκρατίας με την έννοια της λαϊκής εξουσίας και της αυτοδιεύθυνσης του Δήμου.

Ακολούθησε η λεγόμενη «Ελληνιστική Περίοδος» και στη συνέχεια η Pax Romana, η οποία κατάληξε στη μονοθεϊστική φονταμενταλιστική θεοκρατική φεουδαρχία και στον Ευρωπαϊκό Μεσαίωνα. Βέβαια αυτή η διαδικασία κράτησε αρκετούς αιώνες, όσο χρειάστηκε για να ωριμάσει η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η κυρίαρχη δουλοκτητική τάξη θα μπορούσε να μετεξελιχθεί, χάρη στην «παγίδα του Σόλωνα»¹⁷, σε γαιοκτητική τάξη που κατανόησε πως μπορεί να κατοχυρώσει και να διευρύνει την εξουσία της με τη μετατροπή των δούλων σε δουλοπάροικους, από τους οποίους θα εισέπραττε φόρους σε είδος ή σε χρήμα, πράγμα που θα διευκόλυνε τη συσσώρευση πλούτου και εξουσίας. Καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου οι δούλοι και οι δουλοπάροικοι πραγματοποίησαν εκατοντάδες μικρές και μεγάλες εξεγέρσεις και επαναστάσεις με αίτημα την απελευθέρωσή τους, την κατάργηση της δουλείας και της φεουδαρχίας και την κοινωνική συγκρότηση στη βάση της κοινωνικής ισότητας όπως τη μετέφερε η παράδοση συμπληρωμένη από τις κάθε φορά επίκαιρες δυνατότητες και εμπειρίες¹⁸.

Το πέρασμα από το δουλοκτητικό στο φεουδαρχικό σύστημα προκάλεσε τη μετατόπιση της πηγής πλούτου από τον δούλο στο δουλοπάροικο και κατά συνέπεια στην εντατική καλλιέργεια της φεουδαρχικής μεγαλογαιοκτησίας, η οποία σε συνδυασμό με την επέκταση του εμπορίου προκάλεσε την εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων, οι οποίες έσπρωχναν σταδιακά στην αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων, πράγμα που διευκόλυνε την εμφάνιση και την διευρυμένη ανάπτυξη της βιοτεχνίας-βιομηχανίας. Ένας καινούργιος τρόπος παραγωγής αγαθών και πλούτου προκάλεσε τη σταδιακή μετακίνηση του πληθυσμού από την αγροτική ενδοχώρα προς τα κομβικά σημεία χερσαίας, ποτάμιας και θαλάσσιας συγκοινωνίας. Έτσι άρχισε ο σχηματισμός των πρώτων

14 Βλέπε αναλυτικά στο: Οικονόμου Γιώργος, Η Άμεση Δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ Αθήνα 2007 και Οικονόμου Γιώργος, Η Αριστοτελική Πολιτεία, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, Αθήνα 2008.

15 Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, ΠΑΠΥΡΟΣ, Αθήνα 2007, τόμος 2^{ος}, σελ. 609.

16 Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία, Εκδόσεις ΑΓΡΑ, Αθήνα 2009.

17 Την οποία όλοι γνωρίζουμε μόνο από το περιτύλιγμα της στιγμιαίας Σεισάχθειας και όχι από τη θέσπιση, για πρώτη φορά στην ιστορία, της ατομικής ιδιοκτησίας πάνω στη γη, μέσω της καθιέρωσης του κληρονομικού δικαιώματος, βλέπε, Λάμπρος Κώστας, Άμεση δημοκρατία και..., ό. π., σελ. 83-87 και 373-375.

18 Ο. π., σελ. 107-140.

μεγάλων πόλεων που ανταγωνίζονταν τα φεουδαρχικά λατιφούντια, διαμορφώνοντας μια παράλληλη εξουσία. Αυτή η εξέλιξη προκάλεσε πληθυσμιακή έκρηξη στα αστικά κέντρα και συνεπώς μεγαλύτερη ζήτηση για αγροτικά προϊόντα και ακόμα όλο και μεγαλύτερη προσφορά μη αγροτικών προϊόντων, με αποτέλεσμα το κέντρο της ζωής και της συσσώρευσης πλούτου να μετακινείται από τους πύργους των φεουδαρχών προς τους νέους θεσμούς που έφερε η βιοτεχνική και στη συνέχεια η βιομηχανική παραγωγή¹⁹.

Στον αγώνα τους ενάντια στη φεουδαρχία οι απελεύθεροι κολίγοι και τώρα πια τεχνίτες και εργάτες των μεσαιωνικών πόλεων οργάνωσαν κατά κανόνα την κοινωνική ζωή τους πάνω σε αμεσοδημοκρατικές αρχές και θεσμούς, επειδή αυτό τους εξασφάλιζε ενότητα, βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και αυξημένη ικανότητα αντιμετώπισης των βίαιων επιθέσεων του ντόπιου φεουδάρχη και της κεντρικής μοναρχικής εξουσίας. Είναι αυτός ο αγώνας που παράκαμψε το σκοταδισμό και τη θεοκρατία αναζητώντας επιστημονικά έγκυρη και κοινωνικά χρήσιμη γνώση, πράγμα για το οποίο χιλιάδες φωτεινά μυαλά με κορυφαίες μορφές την Υπατία, και αργότερα τον Τζορντάνο Μπρούνο, έδωσαν τη ζωή τους, όπως και εκατομμύρια λαϊκές αγωνίστριες και αγωνιστές πέθαναν στα βασανιστήρια της Ιεράς Εξέτασης και στα εκτελεστικά αποσπάσματα των μπουρζουάδων και των μοναρχών. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες *«οι καλοί θεσμοί των αρχαϊκών κοινωνιών επανέρχονται εκ νέου κάθε τόσο στο ιστορικό προσκήνιο, επανέρχονται μάλιστα συχνά ανανεωμένοι και εμπλουτισμένοι με νέες δυνατότητες ελευθερίας»*²⁰.

Το καινούργιο άρχισε να διαμορφώνεται μέσα στο παλιό και σε βάρος του παλιού, και το θέμα ανατροπής του παλιού ήταν ζήτημα χρόνου, για την επίτευξη του οποίου το καινούργιο ανακάλυψε την ανατρεπτική δύναμη του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και της αρχαίας Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Έτσι φτάσαμε στην Αναγέννηση και στο Διαφωτισμό με κατάληξη τη Γαλλική Επανάσταση που ανάτρεψε τη φεουδαρχική τάξη πραγμάτων και κατοχύρωσε τη νίκη των νέων παραγωγικών σχέσεων, τη νίκη του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, ο οποίος θα απελευθέρωνε, υποτίθεται, τον άνθρωπο, την κοινωνία και την ανθρωπότητα από τη μεσαιωνική-φεουδαρχική βαρβαρότητα.

Αν κοιτάξει κανείς, σήμερα, πίσω στον ορίζοντα του 1789 όταν η Γαλλική επανάσταση στη θέση του φεουδάρχη έβαλε τον βιομήχανο και στη θέση της 'ελέω θεού' μοναρχίας έβαλε την αστική, την αντιπροσωπευτική, την κοινοβουλευτική δημοκρατία, θα διαπιστώσει πως το αίτημα για **Ελευθερία, Ισότητα, Συναδέλφωση** έμεινε ανεκπλήρωτο, γιατί οι δυνάμεις που κυριάρχησαν, έχτισαν την δική τους ταξική εξουσία πάνω στην ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής. Αυτή η επιλογή των εξουσιαστών οδήγησε την κοινωνία σε μεγαλύτερη και συνεχώς διευρυνόμενη ανισότητα, με συνέπεια το βάθεμα της εχθρότητας και το πλάτεμα τη ανελευθερίας, η οποία πήρε τη μορφή της μισθωτής δουλείας των αποξενωμένων από τα μέσα παραγωγής και από τα προϊόντα της εργασίας τους, 'ελεύθερων' υποτίθεται ανθρώπων, πράγμα που σημαίνει την αποξένωσή τους από ουσιαστικά και βασικά δικαιώματα και σε τελική ανάλυση σε αποξένωση από τον ίδιο τον εαυτό τους.

¹⁹ Βλέπε αναλυτικά, Tuma Elias H., Ευρωπαϊκή οικονομική ιστορία, από το 10^ο αιώνα μέχρι σήμερα. Θεωρία και ιστορία της οικονομικής μεταβολής, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1971, τόμοι 2.

²⁰ Λιερός Γιώργος, Σκέψεις για την άμεση δημοκρατία, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2011, σελ. 24-25.

Με αυτό τον τρόπο η Ελευθερία, η Ισότητα και η Συναδέλφωση περιορίστηκαν μόνο μεταξύ των εξουσιαστών²¹ και μάλιστα μόνο και εν μέρει σε πολιτικό επίπεδο, γιατί στο οικονομικό επίπεδο επικράτησε ο αλληλοεξοντωτικός ανταγωνισμός και η λογική «ο θάνατός σου η ζωή μου». Αντίθετα οι απελεύθεροι κολίγοι αποκλείστηκαν από αυτά τα αγαθά και περιορίστηκαν στο ρόλο του μισθωτού δούλου, του οπαδού, του κάθε τέσσερα χρόνια ψηφοφόρου και του καταναλωτή, ιδιότητες που σε τελική ανάλυση περιορίζουν δραματικά τον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, πνευματικό και δημιουργικό χώρο της ύπαρξής τους και ευνουχίζουν το ίδιο τους το κοινωνικό Είναι, διαμορφώνοντας τη νόθα συνείδησή τους.

Η αδυναμία του νέου τρόπου παραγωγής να ικανοποιήσει το σύνολο των κοινωνικών αναγκών σε συνδυασμό με την προκλητική συσσώρευση πλούτου στους λίγους και φτώχεια στους πολλούς, οδήγησε τις δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού στην επαναδιεκδίκηση της ελευθερίας, της ισότητας και της συναδέλφωσης. Αυτός ο αναπροσανατολισμός των κοινωνικών δυνάμεων εξελίχθηκε σταδιακά στο αίτημα της κατάργησης του καπιταλισμού για την ανοικοδόμηση του σοσιαλισμού-κομμουνισμού στη βάση της κοινωνικής ισότητας. Ο αγώνας για τον ουμανιστικό σοσιαλισμό με τη μορφή της Συμβουλευτικής Δημοκρατίας κορυφώθηκε ως Οκτωβριανή Επανάσταση με το παλλαϊκό σε Ανατολή και Δύση αίτημα «Όλες οι Εξουσίες στα Συμβούλια» του λαού. Η επιλογή της ηγεσίας του ΚΚΣΕ να εκτρέψει βίαια την Οκτωβριανή Επανάσταση από την ουμανιστική, συμβουλευτική σοσιαλιστική κατεύθυνση, οδήγησε στον κρατικό καπιταλισμό των Γκουλάγκς, ο οποίος δεν είχε καμιά σχέση με τον ουμανιστικό σοσιαλισμό και με τον αγώνα της σοβιετικής κοινωνίας για συμβουλευτική δημοκρατία και κοινωνική ισότητα. Όμως αν και οι κοινωνικές επιστήμες έχουν, εδώ και πολλές δεκαετίες αποφανθεί πως το λεγόμενο 'σοβιετικό καθεστώς', δεν ήταν τίποτα λιγότερο και τίποτα περισσότερο από κρατικός καπιταλισμός και συνεπώς δεν είχε καμιά σχέση με το σοσιαλισμό²², οι δογματικοί απολογητές του, αλλά και οι θεωρητικοί 'επαγγελματίες αντικομμουνιστές' απολογητές του νεοφιλελευθερισμού επιμένουν, ο καθένας για διαφορετικούς λόγους, αντεπιστημονικά και ανιστόρητα, να το χαρακτηρίζουν ως σοσιαλισμό ή κομμουνισμό. Γεγονός πάντως παραμένει πως είτε ως κρατικός καπιταλισμός, είτε ως κρατικός 'σοσιαλισμός-κομμουνισμός' δεν είχε καμιά σχέση με την ουμανιστική αντίληψη του σοσιαλισμού για την κοινωνική ισότητα και από αυτή την άποψη κάθε απόπειρα ταύτισης του 'σοβιετικού κομμουνισμού' με τον αταξικό ουμανισμό γίνεται νοητή ως απόπειρα συκοφάντησης του αγώνα των δυνάμεων της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού για κοινωνική ισότητα, άμεση δημοκρατία και αταξική κοινωνία.

Ο εκβαρβαρισμός του δυτικού ιδιωτικού καπιταλισμού και του ανατολικού κρατικού καπιταλισμού και η από τα πάνω βίαιη εκτροπή της Οκτωβριανής

²¹ «Η ελευθερία δεν ήταν η διακηρυγμένη ελευθερία όλων των ανθρώπων, αλλά η ελευθερία των ιδιοκτητών... και η ισότητα ήταν η κοινωνική εξίσωση των αστών με την μέχρι τότε προνομιά τάξη της αριστοκρατίας και με την έννοια αυτή δεν έχει καμιά σχέση με την ισότητα όλων των ανθρώπων», Παπαδημητρίου Ζήσης, Ο ευρωπαϊκός ρατσισμός, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σελ. 125.

²² Όσοι από άγνοια ή από σκοπιμότητα ταυτίζουν την κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής, τον κρατισμό και τον κρατικό καπιταλισμό με το σοσιαλισμό της αυτοδιαχείρισης, ας ανατρέξουν στο: Engels Friedrich, Anti-Dühring, (DIETZVERLAG, Berlin 1973), όπου επισημαίνεται πως αν η κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής ήταν σοσιαλιστική τότε θα πρέπει να θεωρούμε ιδρυτές του σοσιαλισμού τον Ναπολέοντα, τον Μέττερνιχ, τον Μπίσμαρκ και τις διάφορες ευρωπαϊκές βασιλικές αυλές που για δικούς τους λόγους έκαναν τις πρώτες κρατικοποιήσεις.

Επανάστασης από το στόχο της Άμεσης Συμβουλευτικής Δημοκρατίας στην κομματική ‘δικτατορία του προλεταριάτου’, ενάντια στο ίδιο το προλεταριάτο και στην κοινωνία συνολικά, ξανάβαλαν στην ημερησία διάταξη της ιστορίας το αίτημα για Άμεση Δημοκρατία. Ένα αίτημα που εκφράστηκε με εκατοντάδες εξεγέρσεις και επαναστάσεις σε Ανατολή και Δύση, σε Βορρά και Νότο, με διαφορετική κατά περίπτωση ένταση και μορφή, αλλά με το ίδιο πάντα περιεχόμενο, την κοινωνική ισότητα.

Το απάνθρωπο και καταστροφικό καπιταλιστικό σύστημα, αφού κατάφερε να ενσωματώσει στη στρατηγική του ακόμα και θεσμούς που υποτίθεται ότι εκφράζουν την εργαζόμενη κοινωνία, όπως κόμματα, συνδικάτα, συνεταιρισμούς, τοπική αυτοδιοίκηση και διάφορα άλλα κοινωνικά κινήματα, οργανώνει την άμυνά του, απέναντι στην εργαζόμενη ανθρωπότητα καταφεύγοντας στη θεσμική, δομική και ένοπλη βία, στον εξουσιαστικό Φόβου²³ και στην παραπλάνηση με τη βοήθεια της φθοράς της γλώσσας και της διαφθοράς των εννοιών, με αποτέλεσμα η σύγχυση γύρω από την έννοια, όχι μόνο της άμεσης δημοκρατίας αλλά ακόμα και της αστικής δημοκρατίας, να λειτουργεί παραπλανητικά.

Ακόμα και ως άμεση δημοκρατία εμφανίζεται ο καπιταλισμός, άλλοτε με τη μορφή του λεγόμενου ‘λαϊκού καπιταλισμού’ και άλλοτε με το μύθο της λεγόμενης ‘ελβετικής άμεσης δημοκρατίας’ του κλεπτοκαπιταλισμού²⁴, προκειμένου να ενισχύσει τη σύγχυση γύρω από τη φύση και τη μορφή της πραγματικής άμεσης δημοκρατίας. Μέσα σ’ αυτές τις συνθήκες η ‘ελεύθερη αστική δημοκρατία’ αλλάζει μορφές και περιεχόμενο και γίνεται καρικατούρα του εαυτού της, ως ολιγαρχική κοινοβουλευτική δικτατορία, είτε ως ‘πειθαρχημένη δημοκρατία’ υπό την επίβλεψη κάποιας ΝΑΤΟϊκής στρατιωτικής, ή/και κάποιας παρένθετης και για λογαριασμό του σκληρού πυρήνα της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης πολιτικής χούντας. Στον ύστερο πια καπιταλισμό του μονοπωλιακού κεφαλαίου και της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης δεν μπορούμε να μιλάμε για αστική δημοκρατία, γιατί αυτή έχει μεταλλαχθεί σε μια αποκρουστική **δημοκρατορία** του κεφαλαίου πάνω στην κοινωνία και έχει ολοκληρωθεί σε **Demokratatur**²⁵, (**Demokratie** + **Diktatur** = **Demokratatur**), ένα ερμαφρόδιτο πολιτικό σύστημα που δεν είναι πια δημοκρατία, αλλά δικτατορία με χιτώνα δημοκρατίας.

Συνέπεια όλων αυτών ήταν η διαμόρφωση μεγάλης και διαχρονικής σύγχυσης τόσο ως προς τη μορφή όσο και ως προς το περιεχόμενο της άμεσης δημοκρατίας, με αποτέλεσμα η έννοια της δημοκρατίας να φορτωθεί, από την επικράτηση του καπιταλισμού και την εμφάνιση της αστικής κοινοβουλευτικής

²³ Για μια διεξοδική ανάλυση, βλέπε: Λάμπος Κώστας, Αμερικανισμός και παγκοσμιοποίηση. Οικονομία του Φόβου και της παρακμής, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, Αθήνα 2009.

²⁴ Βλέπε αναλυτικά, Λάμπος Κώστας, Άμεση Δημοκρατία και αταξική κοινωνία..., ό. π. σελ. 301-307.

²⁵ Ο όρος, **Demokratatur**, αν και εμφανίζεται να έχει πρωτοχρησιμοποιηθεί από τον γερμανό κωμικό ηθοποιό Dieter Hildebrand, ως χαρακτηρισμός της κυβέρνησης του Konrad Adenauer στις αρχές τις δεκαετίας του 1960 και τον ξανασυναντάμε ως χαρακτηρισμό της βασιλεύουσας σοσιαλδημοκρατίας της Σουηδίας από τον Vilhelm Moberg, (*Dagens Nyheter*, 14.12.1965), αποδίδεται στο μεταγενέστερο Γάλλο κοινωνιολόγο Gerard Mermet. Χρησιμοποιήθηκε από τον πρώην πρότανη του LSE Ralf Dahrendorf για τη λεγόμενη αμερικάνικη δημοκρατία και από τον εκδότη του περιοδικού *DER SPIEGEL* Rudolf Augstein για το πολιτικό σύστημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας Γερμανίας. Σήμερα χρησιμοποιείται γενικά για όλες τις αστικές δημοκρατίες, τις δήθεν δημοκρατίες που στην ουσία λειτουργούν ως δικτατορίες με πολιτικό άλλοθι το θέατρο των κοινοβουλευτικών εκλογών.

δημοκρατίας και μετά, με δεκάδες επιθετικούς προσδιορισμούς²⁶ με τους οποίους δεν χάνεται μόνο η ουσία της έννοιας της δημοκρατίας, αλλά εμφανίζεται και η άμεση δημοκρατία ως μια μεταξύ των πολλών κενών περιεχομένου εννοιών. Είναι προφανές πως ο καθένας από αυτούς τους προσδιορισμούς υπαγορεύτηκε από τα ιδιαίτερα συμφέροντα κάποιας τάξης, κάποιου επιμέρους τμήματος του πληθυσμού του 'δήμου' με συνέπεια να επιφέρει αλλαγή στη μορφή και φυσικά στο περιεχόμενο της έννοιας της δημοκρατίας γενικά και της άμεσης δημοκρατίας ιδιαίτερα. Το αποτέλεσμα ήταν αυτή η κάθε φορά 'νέα' μορφή δημοκρατίας να μην ανταποκρίνεται στο ρόλο της ως 'κράτος του όλου δήμου', αλλά ως κράτος μέρους του δήμου, ή και ως κράτος εκτός και εναντίον του δήμου²⁷.

Ως δήμος, και υπό την ευρεία έννοια, ως Πολιτεία, στην αρχαία Αθήνα ορίζονταν το σύνολο των 'εν συνελύσει' ενήλικων ελεύθερων πολιτών που βρίσκεται σε μια διαρκή διαδικασία κατά την οποία οι πολίτες αποφασίζουν στην 'αγορά' και στην 'εκκλησία του δήμου' για το σύνολο των θεμάτων που τους αφορούν ως άτομα, ως οικογένειες, ως Δήμο, ως Συμπολιτεία και τελικά ως ενιαία κοινωνία.

Η συνειδητή φθορά της γλώσσας και η διαφθορά των εννοιών έβαλε στη θέση της αρχαίας αγοράς του λαού την αγορά των εμπορών, των σαράφηδων, των χρηματιστηρίων και των συνειδήσεων και στη θέση της Εκκλησίας του Δήμου έβαλε την 'εκκλησία του θεού' και του αγύρτικου ιερατείου. Στόχος των αλχημιστών της εξουσίας ήταν να παρασύρουν τους εργαζόμενους από τη διεκδίκηση ενός καλύτερου κόσμου της κοινωνικής *ισότητας στη ζωή*, στην παραίτηση από τον αγώνα για την πραγματική ζωή και στη διεκδίκηση της *'ισότητας μετά θάνατο'* και μιας θέσης στον παράδεισο της υποτιθέμενης μετά θάνατο ζωής, μέσω της υποταγής σε μια 'θεοποιημένη' αφηρημένη αλλά υπαρκτή και ανελέητη καπιταλιστική εξουσία.

Από τη σύντομη ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη της Άμεσης Δημοκρατίας, από τις ρίζες της στις αρχαϊκές μορφές των εξισωτικών κοινωνιών μέχρι τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα που επαναφέρουν το αίτημα για **Άμεση Δημοκρατία Τώρα και Παντού**, προκύπτει ένα βασικό συμπέρασμα πως, η Άμεση Δημοκρατία που έρχεται από τα βάθη του χρόνου και απ' όλα τα μήκη και πλάτη του χώρου και φυσικά όχι μόνο από την αρχαία Αθήνα, ήταν και παραμένει **ένα διαχρονικό και ταυτόχρονα οικουμενικό αίτημα για όλες τις κοινωνίες** και συνολικά για ολόκληρη την ανθρωπότητα. Αυτή η διαπίστωση μας υποχρεώνει να αναζητήσουμε την ουσία της Άμεσης Δημοκρατίας²⁸, τις αξίες, δηλαδή, πάνω στις οποίες μέρα τη μέρα δομείται, δοκιμάζεται στους αιώνες και δημιουργεί στο χρόνο και στο χώρο το όραμα για ένα καλύτερο κόσμο, για να μπορέσουμε να φύγουμε από απλουστεύσεις πως τάχα *'υπάρχουν πολλές δημοκρατίες'*, ή πως *'όλες οι δημοκρατίες λίγο πολύ ίδιες είναι'*, ή ότι *'η δημοκρατία είναι μία και χωρίς επιθετικούς προσδιορισμούς'*, όταν από άγνοια ή από σκοπιμότητα υπάρχει

²⁶ Όπως λ. χ., αρχαία, σύγχρονη, άμεση..., αστική, αντιπροσωπευτική, συμμετοχική, εργατική, λαϊκή, σοσιαλιστική, σοβιετική, συμβουλευτική, προλεταριακή, προεδρική, προεδρευόμενη..., πραγματική, καθαρή, περιεκτική, αληθινή..., αλλά και αθηναϊκή, ελληνική, αμερικανική, αραβική, γαλλική, γερμανική, λιβυκή..., μέχρι 'πειθαρχημένη', ακόμα και βασιλεύουσα δημοκρατία επινοήθηκε με αποτέλεσμα να αλλάζει η μορφή και τελικά να χάνεται το περιεχόμενο, δηλαδή η ουσία της έννοιας της δημοκρατίας.

²⁷ Εμφανής περίπτωση τέτοιας μορφής κράτους είναι τα αποικιοκρατούμενα και τα υπό άμεση υπερμεταλλική στρατιωτική κατοχή, αλλά και τα υπό έμμεση αναγκαστική διαχείριση, οικονομική και πολιτική εξάρτηση ευρισκόμενα κράτη.

²⁸ Για μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση, βλέπε, Τερζάκης Φώτης, Τι είναι η άμεση δημοκρατία; ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 28.10.2011.

γύρω μας τόση σύγχυση η οποία τελικά νοθεύει την ουσία και θολώνει τη μορφή της.

2. Αταξικότητα

Όπως είδαμε, η ανθρωπότητα ξεκίνησε με τη μορφή των μικρών αταξικών κοινοτήτων-κοινωνιών το μεγάλο ταξίδι της προς την κοινωνική ισότητα και την ισοκατανομή²⁹ και ποτέ δεν απομακρύνθηκε από την αφετηρία της, πασχίζοντας να επαναφέρει την αταξικότητά της με κάθε ευκαιρία και σε πιο ολοκληρωμένη μορφή, αντίστοιχη στις κάθε φορά καινούργιες συνθήκες και δυνατότητες.

Η κοινωνική ανισότητα δεν είναι ένα κάποιο φυσικό φαινόμενο και δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με τη φυσική διαφορετικότητα, όπως είναι το χρώμα του δέρματος, το ύψος, το βάρος, η σωματική ρώμη, η πνευματική ωριμότητα και η ατομική ευφυΐα. Όλα αυτά τα ανθρώπινα γνωρίσματα υπήρχαν από τότε που οι αρχάνθρωποι συγκρότησαν ομάδες και κοινότητες στα πλαίσια των οποίων συνειδητοποίησαν την κοινωνική υπόστασή τους και αποφάσισαν πως, για να επιβιώσουν και να ζήσουν καλύτερα θα πρέπει να είναι ίσοι στο μοίρασμα της τροφής ακόμα και όταν για φυσικούς ή συγκυριακούς λόγους η προσφορά τους είναι άνιση

Το ερώτημα λοιπόν είναι, τι συνέβη και η ισότητα που χαρακτήριζε τις ανθρώπινες κοινωνίες, για εκατομμύρια χρόνια, ανατράπηκε σε ανισότητα, δηλαδή σε ένα ανειρήνευτο **κοινωνικό πόλεμο**; Η απάντηση είναι σαφής και κατηγορηματική και παραπέμπει στην, με τη βία των όπλων, των θεσμών και των οικονομικών δομών, επιβληθείσα ατομική ιδιοκτησία πάνω στα μέσα παραγωγής, η οποία εισάγει τον **κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας** και διασπά την κοινωνία σε τάξεις εξουσιαστών και εξουσιαζόμενων, με αποτέλεσμα την άνιση κατανομή του κοινωνικού πλούτου, πράγμα που σημαίνει ανισότητα στις ευκαιρίες, στα δικαιώματα, στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας, στην ευτυχία.

Δεν είναι μόνο η ιστορία της ανθρωπότητας, αλλά και η ζωή του καθενός μας γεμάτη από παραδείγματα, εμπειρίες και γνώση πως η ανισότητα που συσσωρεύει αμύθητο πλούτο σε μια μικρή μειοψηφία και ασύλληπτη φτώχεια στην αποφασιστική πλειοψηφία της ανθρωπότητας είναι συνώνυμο της κοινωνικής αδικίας, της ανελευθερίας, της βίας, του εγκλήματος, της αλλοτρίωσης και συνακόλουθα η αποκλειστική πηγή της ανθρώπινης δυστυχίας. Γι' αυτό οι δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού σπρώχνουν ασταμάτητα με τους αγώνες τους την εξέλιξη προς τη δημιουργία των υλικών προϋποθέσεων για την κοινωνική ισότητα και την άμεση δημοκρατία μέχρι τη σημερινή εποχή, όπου η επιστήμη, η τεχνολογία και ο πολιτισμός μπορούν να ανατρέψουν τα τελευταία μεγάλα εμπόδια για την κατάργηση του εξουσιαστικού κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας, την κατάκτηση της κοινωνικής ισότητας με την καθιέρωση σχέσεων κοινωνικής αυτοδιεύθυνσης και την οικοδόμηση της άμεσης δημοκρατίας παντού στην οικονομία, στην κοινωνία και στον πολιτισμό.

Ποτέ άλλοτε στην ανθρώπινη ιστορία οι αντικειμενικές συνθήκες δεν ήταν τόσο ώριμες για την αποκατάσταση της κοινωνικής ισότητας, γιατί ποτέ άλλοτε το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, ανθρώπινου δυναμικού,

²⁹ «Οι πρώτες αγροτικές κοινότητες ήταν αταξικές και είχαν εγκατασταθεί σε μέρη με εξαιρετικά εύφορα εδάφη», Harris David Russell, The prehistory of tropical agriculture: an technological model, in: The explanation of agricultural change, αναφέρεται στο: Χάρμαν Κρις, Η Λαϊκή ιστορία του κόσμου..., ό. π., σελ. 25.

επιστημονικής γνώσης, ψηφιακής τεχνολογίας, αυτοματισμού και πολιτισμού δεν μπορούσε να εξασφαλίσει στην εργαζόμενη ανθρωπότητα τον αναγκαίο ελεύθερο χρόνο για να μπορεί να διαχειριστεί η ίδια την παραγωγή και την κατανομή του παραγόμενου κοινωνικού πλούτου με κριτήριο την καθολική ευημερία την κοινωνική ισότητα και δικαιοσύνη, την ισορροπία μεταξύ Φύσης και κοινωνίας και τη φροντίδα για τις μελλούμενες γενιές. *«Η μακροχρόνια εμπειρία ισότητας διαμόρφωσε το παρελθόν μας. Παρά τη φαινομενική προσαρμογή μας στη ζωή σε ιεραρχικές κοινωνίες και παρά τη ζοφερή κατάσταση των ανθρώπινων δικαιωμάτων σε πολλά μέρη του κόσμου, υπάρχουν σημάδια που δείχνουν πως η ανθρωπότητα διατηρεί ένα βαθιά ριζωμένο αίσθημα ισότητας, μια βαθιά ριζωμένη δέσμευση στον κανόνα της αμοιβαιότητας, ένα βαθιά ριζωμένο... αίσθημα κοινότητας»³⁰*. Αν αυτό το συμπέρασμα της επιστήμης της κοινωνικής ανθρωπολογίας είναι, και είναι, σωστό, τότε δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως ο διαχρονικός αγώνας για την Κοινωνική Ισότητα αποτελεί την 'ιστορική σταθερά' του κοινωνικού γίνεσθαι και συνεπώς η Άμεση Δημοκρατία είναι καταγραμμένη στο DNA της ανθρωπότητας και ως τέτοια νοείται:

- Ο **Δημόσιος Χώρος**³¹, στα πλαίσια του οποίου Πολιτεία είναι όλοι ανεξαιρέτα οι Πολίτες που επιλέγουν να συνδιαμορφώνουν το κοινωνικό τους Είναι και την Πολιτική του Εμείς, να αυτοπραγματώνονται σε σχέση αμοιβαιότητας ως Εγώ και ως Εμείς και να δημιουργούν το δικό τους διαχρονικά δυναμικό Πολιτισμό. Δημόσιος χώρος με αυτή την έννοια έπαψε να υπάρχει από την εμφάνιση της ατομικής ιδιοκτησίας, του κράτους και της πατριαρχικής οικογένειας, από τότε δηλαδή που ο ιδιωτικός χώρος εκτοπίζει το δημόσιο χώρο και αποφασίζει αυθαίρετα για το σύνολο της οικογένειας, της κοινότητας, του δήμου και της κοινωνίας συνολικά. Η ατομική ιδιοκτησία, ως ατομική και ταξική εξουσία, θρυμμάτισε τον κοινοτικό-κοινωνικό-κοινοκτησιακό δημόσιο χώρο σε πολλούς ανταγωνιζόμενους ιδιωτικούς χώρους που επιβάλλουν τη συγκυριαρχία τους πάνω στην κοινωνία με διάφορους κατά καιρούς τύπους ταξικής εξουσίας, τους οποίους και για ευνόητους λόγους τους βάφτιζαν και συνεχίζουν να τους βαφτίζουν 'δημοκρατία'. Ο δημόσιος χώρος είτε υπάρχει ως ικανότητα διαχρονικής αυτοθέσμησης, αυτοδιαχείρισης, αυτοδιεύθυνσης και αυτοπραγμάτωσης μιας χωροχρονικά προσδιορισμένης κοινωνίας και όσο αυτή διαθέτει αποκλειστικά και ορίζει άμεσα η ίδια τους υλικούς όρους της ύπαρξής της, είτε δεν υπάρχει. Κάτι διαφορετικό και ενδιάμεσο δεν είναι δημόσιος χώρος, αλλά 'δημόσια' παράσταση ατομικής, ταξικής, ιμπεριαλιστικής εξουσίας.

- Η **κοινοκτημοσύνη** πάνω στα μέσα παραγωγής, χωρίς την οποία δεν μπορεί να υπάρξει δημόσιος χώρος και συνεπώς άμεση δημοκρατία, αποτελεί την αναγκαία και ικανή συνθήκη για την επανασύσταση του δημόσιου χώρου. Κοινοκτημοσύνη όμως ως ατομική ακτημοσύνη και ως κοινωνική ισοκτησία και αντικειμενικά ως κοινοχρησία όλων των υλικών όρων της ατομικής και κοινωνικής ύπαρξης. Κοινοκτημοσύνη πλούτου και πραγμάτων υλικών και άυλων, για να ανήκουν όλα σε όλους και τίποτα σε κανέναν, που σημαίνει καθολική ισότητα, ίσες και ελεύθερες ευκαιρίες συμμετοχής στη δημιουργία του κοινωνικού πλούτου και του πολιτισμού, ανάλογα με την προτίμηση, το ταλέντο, τις δεξιότητες και τις ανάγκες του καθενός. Κοινοκτημοσύνη, η οποία

30 Lee Richard Borshay, Reflexions on the primitive communism, in: From Hunters und Gatherers, New York 1991, Vol.I, page 262, αναφέρεται στο: Χάρμαν Κρις, Η Λαϊκή ιστορία του κόσμου..., ό. π., σελ. 7-8.

³¹ Για μια διεξοδική ανάλυση βλέπε, Κωτσάκης Δημήτρης, 3+1 κείμενα, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2012, σελ. 166-220.

ολοκληρώνεται ως καθολικό δικαίωμα για την ανάλογη με τις ανάγκες ισοκατανομή των αγαθών, χωρίς την οποία δεν μπορεί να υπάρξει ο δημόσιος χώρος και συνεπώς καμιά ελευθερία, ισονομία, ισοπολιτεία και ισηγορία δεν είναι δυνατή. Κοινοκτημοσύνη στο εσωτερικό ολόκληρης της κοινωνίας και για όλους ανεξαιρέτα τους Πολίτες και όχι ως εταιρική, ταξική, κομματική και συνεπώς ως αντικοινωνική κοινοκτημοσύνη. Κοινοκτημοσύνη με την έννοια της απόλυτης και καθολικής αντίθεσης στο δικαίωμα της ατομικής ιδιοκτησίας, το οποίο στην πραγματικότητα οδηγεί την αποφασιστική πλειονότητα της κοινωνίας-ανθρωπότητας στη βίαιη, στρεβλή και απαξιοτική συμμετοχή στη διαμόρφωση του πλούτου και του πολιτισμού, στην αποξένωση και στον απόλυτο αποκλεισμό από το δικαίωμα της απόλαυσής τους, πράγμα που σημαίνει στέρηση του δικαιώματος της αξιοπρέπειας και της ύπαρξης, με αποτέλεσμα η ατομική και επικουρικά η κρατική και η λεγόμενη δημόσια ιδιοκτησία να συσσωρεύεται στα χέρια των λίγων και να καταλήγει ως αλλοτριωτική και βάρβαρη εξουσία των λίγων μεγαλοϊδιοκτητών σε βάρος των πολλών μικροϊδιοκτητών και ακτημόνων. Κοινοκτημοσύνη ως υλική βάση της κοινωνικής ισότητας και όχι ως ιδεολόγημα άσκησης ταξικής εξουσίας.

- Η **κοινωνική αυτοδιεύθυνση**, ως **άμεση δημοκρατία παντού**, η οποία αποτελεί τη μοναδική εγγύηση της κοινοκτημοσύνης με την έννοια της κοινωνικής ισοκτησίας και της ύπαρξης του δημόσιου χώρου, προϋποθέσεις αναγκαίες και ικανές για τη δημόσια λειτουργία του ενοποιημένου χώρου της πολιτικής, της οικονομίας και του πολιτισμού, πράγμα που σημαίνει την απουσία κάθε μορφής ιεραρχικής εξουσίας, γιατί χωρίς το κοινωνικό αυτεξούσιο είναι αδιανόητη η ύπαρξη της κοινωνικής ισότητας, η ομαλή συνύπαρξη κοινωνίας και Φύσης και εντελώς αδύνατη η καθολική ευημερία, η κοινωνική ειρήνη και η ανθρώπινη ευτυχία.

Σήμερα οι δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού συνειδητοποιούν σταδιακά πως η κοινωνική ανισότητα δεν είναι φυσικό φαινόμενο ή κάποια 'θεϊκή' κατάρα, ούτε βέβαια το αποτέλεσμα της δράσης κάποιων άτεγκτων οικονομικών νόμων, οι οποίοι άλλωστε βρίσκονται μόνο στα κεφάλια κάποιων καλοπληρωμένων αλχημιστών, ακαδημαϊκών οικονομοτεχνοκρατών νεοκλασικής και νεοκεϋνσιανής κοπής, αλλά η φυσική συνέπεια των θεμελιωδών συνταγματικών διατάξεων που κατοχυρώνουν, με την πολύμορφη ταξική βία, θεσμικά, δομικά και λειτουργικά το κοινωνικοοικονομικό σύστημα της ατομικής και κρατικής ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα παραγωγής, γνωστό και ως 'σύστημα της ελεύθερης αγοράς', που προκαλεί την κοινωνική διάσπαση και συνακόλουθα την κοινωνική ανισότητα, και λειτουργεί αλλοτριωτικά σε βάρος της πλειονότητας του κοινωνικού συνόλου και καταστροφικά σε βάρος της γήινης βιόσφαιρας.

Σ' αυτή τη φάση οι δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού προσπαθούν να ξεπεράσουν τις ιδεολογίες και τα προγράμματα, ακόμα και της παραδοσιακής 'αριστεράς', που υπόσχονται μια καλύτερη, τάχα αριστερή με τη μορφή της σοσιαλδημοκρατίας ή του κρατικού καπιταλισμού, διαχείριση του καπιταλισμού, αφού *«υποστηρίζοντας την αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων εντός του σημερινού συστήματος είναι γιατί δεν θεωρούν πως είναι απαραίτητο να επανιδρυθεί η κοινωνία πάνω σε καινούριες, ανθρώπινες βάσεις... τα συμφέροντα και η δραστηριότητα της εργατικής τάξης υποτάσσονται στα συμφέροντα και την δραστηριότητα της αριστεράς, και όχι ανάποδα... 'Οι εργάτες του κόσμου, (όπως έλεγε ο Eugene V. Debs) έχουν περάσει υπερβολικά πολύ καιρό περιμένοντας να έρθει ένας Μωυσής να τους οδηγήσει μακριά από την σκλαβιά...», αλλά, εάν μπορεί*

κάποιος να σας οδηγήσει έξω από αυτήν, μπορεί εξίσου άνετα να σας οδηγήσει και πίσω σε αυτήν'... Οι εργαζόμενοι πρέπει να εμπιστευθούν την δική τους δυνατότητα να οργανώσουν τις ζωές τους και να επανιδρύσουν μια κοινωνία πάνω σε καινούριες, ανθρώπινες βάσεις. Οι απόπειρες να εναποθέσουν την μοίρα τους στα χέρια αστών πολιτικών, ακόμα και αυτών που ανήκουν στην αριστερά, καθιστούν την εργατική τάξη παθητική και ανέτοιμη να αντιμετωπίσει οποιεσδήποτε απαραίτητες αλλαγές προς το καλύτερο... Έχει έρθει η ώρα να κοιτάξουμε πέρα από τα παραδοσιακά πολιτικά σχήματα και πέρα από το σημερινό κοινωνικο-οικονομικό σύστημα για να βρούμε λύσεις»³².

Το επόμενο βήμα είναι η συνειδητοποίηση, ότι μπορούν και είναι θέμα χρόνου να αποφασίσουν να αντικαταστήσουν τις καθυστερημένες καπιταλιστικές παραγωγικές σχέσεις³³ με τις σχέσεις της κοινωνικής αυτοδιεύθυνσης στη μορφή της οικονομικής αυτοδιαχείρισης, της άμεσης δημοκρατίας και της αταξικής κοινωνίας. Αυτή η διαδικασία τρέχει ταυτόχρονα σε πολλά επίπεδα μέσα από το δημόσιο διάλογο και τη συλλογική πράξη που αποτελεί απόπειρα επανασύστασης του κατεστραμμένου Δημόσιου Χώρου και εμφανίζεται με διάφορες μορφές, όπως:

- Απόπειρες διαμόρφωσης ενός τρίτου τομέα κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, που «κινείται μεταξύ αγοράς και κράτους» και προσπαθεί να φτάσει από το «πολιτικά αδύνατο... στο πολιτικά αναπόφευκτο»³⁴, αλλά τελικά περι-ορίζεται ως «το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων»³⁵, για να λειτουργήσει τελικά, και ανεξάρτητα από τις προθέσεις των πρωταγωνιστών του, ως βαλβίδα κοινωνικής εκτόνωσης και όχι ως εναλλακτικό μοντέλο απέναντι στο σύστημα της αγοράς.
- Καταλήψεις κλειστών ή χρεοκοπημένων εργοστασίων που επαναλειτουργούν σε σχέσεις αυτοδιαχείρισης της παραγωγής, από τους ίδιους τους εργαζόμενους, πρακτική που εφαρμόζεται σε μεγάλη έκταση στη Λατινική Αμερική, προς το παρόν ακόμα σποραδικά στον υπόλοιπο κόσμο και πρόσφατα

32 Kliman Andrew και Jaclard Anne, Σαν δύο σταγόνες νερό: Για τις προτάσεις αριστερών οικονομολόγων για “έξοδο από την κρίση”, <https://athens.indymedia.org/>

33 «Στην κοινωνική παραγωγή της ζωής τους οι άνθρωποι συνάπτουν καθορισμένες, αναγκαίες και ανεξάρτητες από τη θέλησή τους σχέσεις, τις παραγωγικές σχέσεις, οι οποίες αντιστοιχούν σε μια καθορισμένη βαθμίδα ανάπτυξης των παραγωγικών τους δυνάμεων. Το σύνολο αυτών των παραγωγικών σχέσεων σχηματίζει την οικονομική δομή της κοινωνίας, την παραγωγική βάση πάνω στην οποία οικοδομείται ένα νομικό και πολιτικό οικοδόμημα και στο οποίο αντιστοιχούν συγκεκριμένες μορφές κοινωνικής συνείδησης. Ο τρόπος παραγωγής της υλικής ζωής προσδιορίζει γενικά την κοινωνική, πολιτική και πνευματική διαδικασία της ζωής. Δεν είναι η συνείδηση των ανθρώπων που καθορίζει το Είναι, αλλά αντιστρόφως είναι το κοινωνικό τους Είναι που καθορίζει τη συνείδησή τους. Σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο της ανάπτυξής τους οι υλικές παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας έρχονται σε αντίθεση με τις υφιστάμενες παραγωγικές σχέσεις ή με τις σχέσεις ιδιοκτησίας, που είναι μόνο μια νομική έκφραση, μέσα στις οποίες είχαν κινηθεί ως τώρα. Από μορφές ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων αυτές οι παραγωγικές σχέσεις μετατρέπονται σε δεσμά τους. Τότε εμφανίζεται μια εποχή κοινωνικής επανάστασης», Μαρξ Καρλ, Πρόλογος στο Contribution to the Critique of Political Economy, in: K. Marx & F. Engels, Selected Works, London 1962, pages 362-363, αναφέρεται στο: Χάρμαν Κρις, Λαϊκή ιστορία του κόσμου... ό. π., σελ. 38

34 Βλέπε αναλυτικά: Νικολόπουλος Τάκης και Δημήτρης Καπογιάννης, Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2012. Βλέπε επίσης, Λιερός Γιώργος, Υπαρκτός καινούργιος κόσμος. Κοινωνική, αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2012.

35 Άρθρο 1 του Νόμου 4019/2011, ΦΕΚ 216/Α/30.9.2011.

και στην Ελλάδα με την περίπτωση της ΒΙΟ.ΜΕ.³⁶. Όμως το μεγάλο πρόβλημα του εγχειρήματος των καταλήψεων είναι, πως αν δεν συμβούν σε μεγάλη κλίμακα και ως συνειδητή επιλογή μεγάλων αντισυστημικών κοινωνικών δυνάμεων, τότε δεν θα αντέξουν και δεν θα μπορέσουν να αλλάξουν τις ιδιοκτησιακές σχέσεις σε επίπεδο κοινωνίας, οπότε κάποια στιγμή οι πρώην ιδιοκτήτες τους θα γυρίσουν με την άδεια της αστικής δικαιοσύνης και με τη βία της αστυνομίας να τα επαναδιεκδικήσουν, όταν βέβαια ξαναγίνουν κερδοφόρα.

- Συστηματική ανάπτυξη τοπικών, διατοπικών και διεθνών κοινωνικών δικτύων που είναι ανοιχτά και αποσκοπούν στην αδιαμεσολάβητη οργάνωση ενός εναλλακτικού τρόπου ζωής με κυριότερες μορφές την αγρήματη οικονομία, τις τράπεζες χρόνου, την αλληλεγγύη σε όλες τις πιθανές μορφές της και την αγρήματη ανταλλαγή, τις οικοκοινότητες, τα διάφορα κοινόβια και πολλές άλλες μορφές. Το γεγονός όμως πως είναι ανοιχτά δεν σημαίνει πως δεν έχουν αρχές και κανόνες λειτουργίας που τους συναποφασίζουν οι συμμετέχοντες στις συνελεύσεις τους³⁷. Όταν όμως βρίσκονται υπό τον έλεγχο εκκλησιαστικών και κομματικών κύκλων τότε λειτουργούν ως προθάλαμοι στρατολόγησης οπαδών και ως υποκατάστατα του απόντος καπιταλιστικού κοινωνικού κράτους και συνεπώς ως μηχανισμοί αστικής φιλανθρωπίας και αλληλεγγύης, δηλαδή, ως εξάτμιση εκτόνωσης της κοινωνικής δυσαρέσκειας, πράγμα που ανακουφίζει κύρια το καπιταλιστικό κράτος και τα αφεντικά του.

- Αυθόρμητη ανάπτυξη αυτόνομων κοινωνικών κινημάτων, τοπικών και διεθνών δικτύων πολιτικής διαμαρτυρίας, γνωστά και ως ‘αντικαθεστωτικά’, ή ‘κινήματα της πλατείας’, ή ‘άμεσης δημοκρατίας τώρα’, ή ‘occupy movement’, μερικά από τα οποία αρνούνται συνολικά τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής και το συνυφασμένο μ’ αυτόν κοινοβουλευτικό πολιτικό σύστημα και κινούνται, πέρα από την κοντόθωρη πολιτική της εξουσιαστικής αριστεράς, με στρατηγικό στόχο την άμεση δημοκρατία στην οικονομία και στην κοινωνία.

- Την σταθερά αυξανόμενη δημιουργική αξιοποίηση του Διαδικτύου για την ανάπτυξη μιας ενωτικής, ελεύθερης και δημιουργικής παγκόσμιας και χωρίς σύνορα οριζόντιας επικοινωνίας. Πρόκειται για ένα νέο ‘ά-τοπο, εικονικό δημόσιο χώρο’, αλλά και για μια νέα πραγματικότητα η οποία επιτρέπει βέβαια στους ‘διαδικτυοκράτες’ την παγκόσμια κερδοσκοπική δράση και τη χειραγώγηση του παγκόσμιου πληθυσμού, αλλά και γι’ αυτόν ακριβώς το λόγο, δεν μπορεί να αποκλείσει την επικοινωνία, την ανταλλαγή απόψεων, τη μεταφορά τεχνογνωσίας, τη δημιουργία ελεύθερου λογισμικού και εναλλακτικών δικτύων και το συντονισμό των «χρηστών» και των δυνάμεων της Εργασίας της Επιστήμης και του Πολιτισμού σε πραγματικό χρόνο. Αυτό το γεγονός όμως αλλάζει και το χαρακτήρα της αντικαπιταλιστικής πάλης, μεταμορφώνει τον

36 «Οι κάτωθι υπογεγραμμένοι, μέλη και μη του Σωματείου Εργαζομένων της Βιομηχανικής Μεταλλευτικής, υπογράφουμε και συμφωνούμε τα παρακάτω: Αναλαμβάνουμε τη λειτουργία του εργοστασίου με όρους πλήρους αυτοδιεύθυνσης και εργατικού ελέγχου τόσο των παραγωγικών όσο των διοικητικών δομών του. Βασική και κεντρική αρχή λειτουργίας του εργοστασίου, της διεξαγωγής του αγώνα μας και κεντρικός όρος των μελλοντικών μας σχεδίων είναι η ισοτιμία στη συμμετοχή και στη λήψη των αποφάσεων, η οριζοντιότητα και η άμεση δημοκρατία. Κάθε είδους διάκριση, δυσμενής μεταχείριση, αποκλεισμοί και ετεροκαθορισμοί είναι εκτός του πλαισίου λειτουργίας μας και γίνεται κάθε προσπάθεια για την αποφυγή τέτοιων συμπεριφορών και πρακτικών που θέτουν εμπόδια στο χειραφετητικό μας πρόταγμα. Ανώτατο όργανο αποτελεί η Γενική Συνέλευση των εργαζομένων. Αυτή συγκροτείται ως όργανο και αποφασίζει τόσο σε γενικό-προγραμματικό επίπεδο, όσο και για ειδικότερα θέματα...», Παίρνουν μπρος οι μηχανές της αυτοδιαχείρισης, Εφημερίδα ΔΡΑΣΗ, http://efimeridadrasi.blogspot.gr/2013/01/blog-post_26.html

³⁷ Βλέπε σχετικά Κωτσάκης Δημήτρης, 3+1 κείμενα..., ό. π., σελ. 237-240.

προσωπικό υπολογιστή από εργαλείο χειραγώγησης σε όπλο απελευθέρωσης και στη δεύτερη περίπτωση διαμορφώνει σχέσεις συμπληρωματικότητας μεταξύ των τοπικών δημόσιων χώρων και του παγκόσμιου διαδικτυακού δημόσιου χώρου, στα πλαίσια του οποίου το τοπικό και το παγκόσμιο συνυπάρχουν ως μια νέα, ενιαία, ζωντανή και μαχόμενη πραγματικότητα.

Βέβαια «το δημοκρατικό αίτημα στον αναδυόμενο οικουμενικό κοινωνικό χώρο είναι το αίτημα της άμεσης δημοκρατίας κατ' αντίθεση προς την οικονομική-πολιτική ολιγαρχία»³⁸, αλλά παραμένει αίτημα χωρίς αποδέκτη, όσο από μόνες τους όλες αυτές οι παρεμβάσεις που κινούνται ακόμα ως παράλληλες προσπάθειες δεν μπορούν, κάποιες μπορεί και να μην έχουν καμιά τέτοια πρόθεση, να αχρηστέψουν το καπιταλιστικό σύστημα, πριν αυτό τις αχρηστέψει. Για να καταστεί όμως δυνατή η αχρήστευση του συστήματος της καπιταλιστικής βαρβαρότητας είναι αναγκαίο να λειτουργήσουν άμεσα ως καταλύτες συνειδητοποίησης αυτής της αναγκαιότητας από το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας που υποφέρει αλλά αποπροσανατολισμένο όπως είναι δεν γνωρίζει πως και προς τα πού να κινηθεί. Για να συμβεί αυτό θα πρέπει όλα αυτά τα κινήματα:

- Να απεγκλωβιστούν από θρησκευτικές, κρατικές, ιδεολογικές, τεχνοκρατικές και κομματικές επιρροές και οικονομικές εξαρτήσεις, (γιατί κάποιες από αυτές τις προσπάθειες ενισχύονται άμεσα ή έμμεσα από κρατικά, ευρωπαϊκά, κομματικά και ιδιωτικά ταμεία) και να αναζητήσουν νέες ανοιχτές, ασπόνδυλες, αντιεραρχικές, αντιαυταρχικές και ανυπονόμευτες μορφές συλλογικής δράσης που θα ξεδιπλώνονται σαν άσβεστη πυρκαγιά και σαν δημιουργικό πάθος και θα αναπαράγονται συχνά και ασταμάτητα, όπως όλοι οι πολυκυτταρικοί οργανισμοί μέχρι να καλύψουν όλο τον κοινωνικό, δημόσιο χώρο και να εκτοπίσουν ότι τα απαξιώνει.
- Να συμφωνήσουν να ακολουθήσουν μια αυτόνομη, ενωτική, αλληλέγγυα και συγκλίνουσα πορεία, η οποία αποτελεί τη μοναδική εγγύηση για να αντιμετωπίσουν την εχθρότητα του συστήματος, για να αντέξουν στη δοκιμασία του χρόνου, για να αποδείξουν την ανωτερότητα των κοινωνικών μορφών ισότιμης και αλληλέγγυας συνεργασίας.
- Να ενημερώσουν και να εμπνεύσουν την υπόλοιπη απληροφόρητη ή/και παραπληροφορημένη κοινωνία να βγει από την παθητικότητά της και να μπει ως συνειδητή και συμπαγής κοινωνική δύναμη στον αγώνα ανατροπής της καπιταλιστικής βαρβαρότητας και με την ορμή ενός **Νέου Ουμανιστικού Διαφωτισμού** να δημιουργεί ασταμάτητα τις υποκειμενικές προϋποθέσεις για την οικοδόμηση ενός καλύτερου κόσμου.
- Να πρωτοστατήσουν στην ενίσχυση όλων των εναλλακτικών μορφών ανάπτυξης και συνεργασίας των συλλογικών δραστηριοτήτων με την ανάπτυξη εναλλακτικών τεχνολογιών στον τομέα της επικοινωνίας, της ενέργειας³⁹ και της παραγωγής βασικών αγαθών, με στόχο τη μεγαλύτερη δυνατή απαγκίστρωση κοινωνικών συλλογικοτήτων από την αγορά και το κράτος για να αυξήσουν τους βαθμούς ελευθερίας όλο και μεγαλύτερων τμημάτων της κοινωνίας, και τελικά,
- Να αναζητήσουν την ουσία της ζωής του Νέου Ανθρώπου και όχι του οπαδού και καταναλωτή, επαναπροσδιορίζοντας την έννοια του πλούτου, μετακινούμενοι από τον ψεύτικο πλούτο του καταστροφικού και απάνθρωπου εγωιστικού **Έχειν**

³⁸ Κωτσάκης Δημήτρης, 3+1 κείμενα..., ό. π., σελ. 212.

³⁹ Βλέπε σχετικά, Λάμπρος Κώστας, Ποιος φοβάται το υδρογόνο;...ό, π.

που μετριέται σε ιδιοκτησίες, χρήματα, όπλα, έχθρα και εξουσία, στον δημιουργικό πλούτο του αλληλέγγυου ατομικού, συλλογικού και αταξικού **Είναι** που θα μετριέται σε βαθμούς ατομικής και συλλογικής ελευθερίας και ευτυχίας. Από τη στιγμή που θα δρομολογηθεί αυτή η στροφή, από τη στείρα πολιτική διαμαρτυρία και τη διεκδίκηση λύσεων από την κυρίαρχη τάξη στις οποίες μας κρατούν καθηλωμένους τα κόμματα και τα συνδικάτα, στο χτίσιμο μιας ευρείας ισότιμης συνεργασίας και αλληλέγγυας οικονομικής αυτονομίας, στα πλαίσια της οποίας η ίδια η κοινωνία θα μάθει πως, και τελικά θα καταφέρει, να γίνει ο γκρεμιστής του καπιταλισμού και ο χτίστης της άμεσης δημοκρατίας και της αταξικής κοινωνίας⁴⁰.

Και για να μην υπάρξουν αμφιβολίες για το τι σημαίνει αταξική κοινωνία θα πρέπει να πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Πρώτα-πρώτα πρέπει να ξανά-υπογραμμιστεί ότι, η **ταξική κοινωνία** προέκυψε ως το αποτέλεσμα της βίαιης επιβολής της ατομικής ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα παραγωγής, πράγμα που διάσπασε την κοινωνία σε τάξεις επιβάλλοντας με τη βία ένα ταξικό και άδικο κοινωνικό καταμερισμό της παραγωγής και της κατανομής του κοινωνικού πλούτου που επικράτησε να λέγεται **σχέσεις παραγωγής**. Αυτές οι σχέσεις παραγωγής, που στηρίζονται στην ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, διαμορφώνουν τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων ανάλογα με τη θέση που παίρνει ο καθένας στη διαδικασία της παραγωγής. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί παράλληλα πως τα μέσα παραγωγής, πράγμα που γίνεται εύκολα αντιληπτό σε συνθήκες καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, δεν είναι παρά ανθρώπινη εργασία σε ‘νεκρή’, ιστορική, μετουσιωμένη σε αποξενωμένα από τους εργαζόμενους δημιουργούς τους αντικείμενα και υπηρεσίες που αντιπροσωπεύουν αξίες χρήσης, οι οποίες ως εμπορεύματα γίνονται ανταλλακτικές αξίες που αποφέρουν κέρδος, η ιδιοποίηση και η ιδιωτική συσσώρευση του οποίου μεταβάλλεται σε εξουσιαστική κοινωνική σχέση και επικράτησε να λέγεται **κεφάλαιο**.

Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα πως η ατομική ιδιοκτησία πάνω στα μέσα παραγωγής δίνει στους κατόχους τους την αποκλειστική εξουσία να αποσπούν, ερήμην των εργαζόμενων και της υπόλοιπης κοινωνίας, αξίες, που τις παράγουν οι εργαζόμενοι, και που έχουν τη μορφή νέων μέσων παραγωγής για τη διεύρυνση της παραγωγής, ή εμπορευμάτων που θα πωληθούν στην αγορά αποφέροντας τεράστια κέρδη στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, αδιαφορώντας για την κατάσταση των εργαζόμενων.

Από τη σύντομη ανάλυση που προηγήθηκε και σύμφωνα με την εκατομμυριόχρονη ιστορική εμπειρία που έχει αποκτηθεί, γίνεται κατανοητό πως η **αταξική κοινωνία** θα προκύψει ακολουθώντας την ίδια διαδικασία, ξεκινώντας από την επανοικειοποίηση των μέσων παραγωγής από την εργαζόμενη κοινωνία συνολικά, πράγμα που προϋποθέτει κατ’ αρχήν την κατάργηση της ατομικής ή/και κρατικής ιδιοκτησίας πάνω στα μέσα παραγωγής, δηλαδή την κοινωνικοποίησή τους και την υπαγωγή τους στο σύστημα της κοινωνικής αυτοδιαχείρισης της οικονομικής δραστηριότητας. Την απόφαση γι’ αυτό το ριζοσπαστικό θεσμικό βήμα μπορεί να την προκαλέσει και να την πάρει στα πλαίσια μιας ειρηνικής κοινωνικής επανάστασης, κάθε ενημερωμένη, ενωμένη, αυτοργανωμένη, αυτενεργή και αποφασισμένη κοινωνική πλειοψηφία με ένα παλλαϊκό δημοψήφισμα, ή με τοπικές και περιφερειακές συνελεύσεις των κατοίκων που θα καταλήγουν σε μια Απελευθερωτική Συντακτική Εθνοσυνέλευση, ακόμα και σε συνθήκες παρακμής του αστικού

⁴⁰ Lambos Kostas, The End of Capital and the Future of Work, in: <http://coto2.wordpress.com/2009/09/29/the-end-of-capital-and-the-future-of-work/>

κοινοβουλευτισμού. Μόνο που για να συμβεί αυτό θα πρέπει αυτή η κοινωνική πλειοψηφία:

- Να έχει ιδεολογικά, πολιτικά και ηθικά αποπλίσσει την εξουσία του κεφαλαίου πάνω στην κοινωνία, προϋπόθεση αναγκαία για την λειτουργική αποσύνθεση και την αλλαγή θέσης της κρατικής γραφειοκρατίας και των δυνάμεων καταστολής, που ενώ ανήκουν στους εργαζόμενους-εκμεταλλεζόμενους λειτουργούν ως θεσμικές φυλακές και ως δεσμοφύλακες της κοινωνίας και συνεπώς,
- Να έχει αποπλίσσει πολιτικά και ηθικά τις απολίτικες και συχνά ύποπτες μειοψηφίες που επιλέγουν την τακτική της σύγκρουσης στο προνομιακό για την εξουσία πεδίο, όπως είναι αυτό της ένοπλης βίας, γιατί αυτό ευνοεί την ίδια την εξουσία, από την οποία άλλωστε και συχνά υποκινείται, και καταλήγει σε βάρος της κοινωνίας.
- Και τέλος να έχει, πέρα από τα θεωρητικά εφόδια, και εμπειρίες από την άμεση δημοκρατία στην πράξη, πράγμα που φαίνεται να συνειδητοποιούν σταδιακά, οι τοπικές κοινωνίες, όπως δείχνουν όλες οι πρωτοβουλίες αυτοοργάνωσης και αυτοθέσμησης που αναλαμβάνουν, για να είναι κάθε στιγμή έτοιμες, ώστε, σε περίπτωση κάποιας έκτακτης ανάγκης, εξαιτίας της προϊούσας παρακμής του καπιταλιστικού συστήματος, να αποκρούσουν το φασιστικό παρακράτος και να επιβάλουν την αταξική συγκρότησή τους αποτρέποντας μια χαοτική διάλυση του κοινωνικού ιστού και την έφοδο των εξουσιαστικών πολιτικών και οικονομικών συμμοριών.

Μετά από αυτό το πρώτο βήμα που θα έχει καταργηθεί το κεφάλαιο ως ατομική ιδιοκτησία, ως κοινωνική σχέση, δηλαδή ως εξουσία των λίγων πάνω στους πολλούς, δεν θα υπάρχει 'έδαφος' για εξουσιαστές και εξουσιαζόμενους, για καπιταλιστές και μισθωτούς δούλους, για σφετεριστές του κοινωνικού πλούτου και φτωχούς, άνεργους και πένοντες. Οπότε δεν θα υπάρχει 'έδαφος' ούτε για ταξικό καταπιεστικό κράτος, αφού οι αποφάσεις θα λαμβάνονται από τους πολίτες στα πλαίσια της άμεσης δημοκρατίας και θα υλοποιούνται από τους ίδιους εναλλάξ, διαδοχικά με κλήρωση και ανάκληση και φυσικά σε συνδυασμό των ταλέντων, των προσωπικών προτιμήσεων και των κοινωνικών αναγκών, σε όλα τα αναγκαία επίπεδα και τους απόλυτα αναγκαίους θεσμούς.

Σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας δεν υπάρχουν ψευδοδιλήμματα για το ποιος έχει το πάνω χέρι μεταξύ οικονομίας και πολιτικής, γιατί εδώ αποφασίζει η κοινωνία συνολικά για την οικονομία και όχι η οικονομία, ή επαγγελματίες πολιτικοί για την κοινωνία, πράγμα που σημαίνει ότι η κοινωνία συνολικά αποφασίζει και ιεραρχεί τις ατομικές και τις κοινωνικές ανάγκες και η οικονομία λειτουργεί συμπληρωματικά για την κάλυψη των αναγκών με κριτήριο την καθολική ευημερία, την αρμονική συνύπαρξη με τη Φύση και τη φροντίδα για ένα οικουμενικό πολιτισμό και ένα κοινό μέλλον για όλες τις κοινωνίες.

Με την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας και της σύμφυτης με αυτήν ταξικής κρατικής ιδιοκτησίας, γιατί η 'σοβιετική' εμπειρία έδειξε πως εκμετάλλευση μπορεί να υπάρξει και χωρίς ατομική ιδιοκτησία, η κοινωνία θα απαλλαγεί από τις τεράστιες δαπάνες που ήταν αναγκαίες για τη διατήρηση της εξουσίας των ιδιωτών και συλλογικών κεφαλαιοκρατών, με αποτέλεσμα η οικονομική δραστηριότητα, που στο μεταξύ θα κάνει τη μεγαλύτερη δυνατή χρήση της επιστήμης και της τεχνολογίας, να έχει πολύ μικρότερες απαιτήσεις παραγωγικής απασχόλησης από τον ενεργό πληθυσμό, πράγμα που σημαίνει πως οι πολίτες θα έχουν όσο ελεύθερο χρόνο χρειάζονται για να καλλιεργούν την προσωπικότητά τους, την άμεση δημοκρατία τους και τον **θετικό ουμανιστικό πολιτισμό** τους. Επιγραμματικά, κλείνοντας αυτή την ενότητα, ας κρατήσουμε τις δύο εξισώσεις:

1. Ατομική και κρατική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής = ταξική κοινωνία = ταξική κρατική εξουσία = εκμετάλλευση = κοινωνική ανισότητα = αυταρχική εξουσία + φασισμός + καπιταλιστική βαρβαρότητα. Αντίθετα:
2. Κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής + οικονομική αυτοδιαχείριση + κοινωνική αυτοδιεύθυνση = άμεση δημοκρατία = αταξική κοινωνία = κοινωνική ισότητα = καθολική ευημερία = ελευθερία = ουμανιστικός πολιτισμός.

3. Παγκοσμιοποιητικότητα

Με δεδομένη την πραγματικότητα πως ο άνθρωπος δεν είναι μόνο ένας ταξιδιώτης στο χρόνο, αλλά και ένας κάτοικος που δρα δημιουργικά, εξελίσσεται και επιδιώκει την ευτυχία του σε κάποιο συγκεκριμένο χώρο, που ορίζεται αυστηρά και ιεραρχημένα, ως τοπικό, εθνικό, παγκόσμιο και οικουμενικό ποσοτικό και ποιοτικό μέγεθος. Η τοπικότητα του ανθρώπου και της κοινωνίας του, ως ένα πολυεπίπεδο μέγεθος, τον υποχρεώνει αντικειμενικά και προκειμένου να μεγιστοποιεί στον κάθε φορά δοσμένο χωροχρόνο του την ευτυχία του να σκέπτεται και να δρα τοπικά, χωρίς να παραγνωρίζει την οικουμενική, την παγκόσμια και την εθνική παράμετρο της υπόστασής του, πράγμα που σημαίνει ότι εκφράζεται δημιουργικά με τρόπο που η προσωπική, συλλογική, κοινωνική, εθνική και οικουμενική ευτυχία του να μην γίνεται προκαλώντας δυστυχία στους συνανθρώπους άλλων τόπων, αλλά και χωρίς να υποβαθμίζει την ποιότητα του χώρου του σε όλα τα επίπεδα.

Όλοι ξεκινάμε τη ζωή μας από ένα ξεχωριστό για τον καθένα μας σημείο τομής του χώρου και του χρόνου και αυτό είναι ο τόπος που γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε⁴¹. Κατά κανόνα όλη μας η ζωή δεν είναι παρά μια αναφορά σ' αυτό το χωροχρονικό σημείο, ακόμα κι' αν από κάποια ηλικία και μετά αναγκαζόμαστε ή επιλέγουμε να ζήσουμε σε κάποιον άλλο τόπο. Αυτό συμβαίνει γιατί οι πρώτες εμπειρίες και γνώσεις μας έχουν τοπικό χαρακτήρα και αναφορά τον τόπο που γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε. Όσο τα μέσα μετακίνησης και επικοινωνίας εξελίσσονται, τόσο περισσότερο μας πληροφορούν για το γίνεσθαι σε άλλους κοντινούς και μακρινούς τόπους και χρόνους εφοδιάζοντάς μας με γνώσεις και εμπειρίες έξω από το χώρο μας, πράγμα που συνδέει την τοπικότητά μας με την διατοπικότητα και τη διαχρονικότητά μας. Αυτή η **οικοτοπικότητα**, ορίζεται ως τόπος του οίκου και της οικονομίας και σε συνθήκες ύστερου καπιταλισμού γίνεται αντιληπτή ως αναγκαιότητα για **επανοικειοποίηση** και **επανατοπικοποίηση** της οικονομικής και της κοινωνικής ζωής⁴². Πρόκειται για μια διαδικασία που ξεκινά ως αμεσοδημοκρατικά αυτοδιαχειριζόμενη **οικοκοινότητα**, εξελίσσεται σε **διατοπικά** αυτοδιαχειριζόμενη εθνική οικονομία και αυτοδιευθυνόμενη κοινωνία και ολοκληρώνεται ως **παγκοσμιοποιητικότητα**, (globality+locality=glocality) με την έννοια ότι είμαστε όλοι πλήρως στο ίδιο διαστημόπλοιο και συνεπώς **«σκέψου παγκόσμια, δράσε τοπικά»**⁴³ και από εκεί εκδηλώνεται ως **οικουμενικότητα** η οποία προσδιορίζει την πλανητική-οικουμενική διάσταση του ανθρώπου και του πολιτισμού του. Με αυτή την έννοια το τοπικό και το διατοπικό συνδέονταν πάντα οργανικά, και ιδιαίτερα στη

41 Meyrowitz Joshua, The Rise Glocality. New Senses of Place and Identity in the Global Village, στο: http://21st.century.phil-inst.hu/Passagen_engl4_Meyrowitz.pdf

42 Για μια διεξοδική ανάλυση του θέματος, βλέπε, Κολέμπας Γιώργος, Τοπικοποίηση. Από το παγκόσμιο στο τοπικό. Ένας οικολογικός κόσμος είναι δυνατός, Αντιγόνη, Θεσσαλονίκη 2009.

43 Πολλοί μπερδεύουν αυτή τη στρατηγική των τοπικών κοινωνιών με εκείνη του σκληρού πυρήνα της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης που σκέπτεται ταξικά, σχεδιάζει παγκόσμια και δρα με τις επενδυτικές παρεμβάσεις της και με τους προληπτικούς τοπικούς πολέμους τοπικά.

σημερινή εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας, σε μια σχέση αλληλεπίδρασης με το παγκόσμιο και το οικουμενικό και συνεπώς το ένα όχι μόνο δεν αποκλείει το άλλο, αλλά συνδέονται μεταξύ τους σε μια σχέση μέρους προς όλον και σε μια λειτουργία από το τοπικό προς τον γενικό, από το μέρος προς το Όλον.

Η διαβάθμιση, όμως, της ενιαίας και αδιαίρετης τοπικότητας του ανθρώπου και του πολιτισμού του διαταράσσεται κάθε φορά που ο χώρος κατακερματίζεται σε ανταγωνιστικές και εχθρικές τοπικές, εθνικές ή διεθνικές γεωγραφικές ενότητες, επειδή κάποιες εξουσίες επιδιώκουν με τη βία των όπλων, των επενδύσεων και των δανείων να καταργήσουν την αυτονομία κάποιων χώρων, για να τους εντάξουν ως ενδοχώρα στο δικό τους σύστημα οικονομίας και κυριαρχίας, προκειμένου να ενισχύσουν την καπιταλιστική συσσώρευση και συγκεντροποίηση του παγκόσμιου πλούτου. Για να το καταφέρουν αυτό τα μεγάλα οικονομικά συγκροτήματα φροντίζουν να ελέγχουν απόλυτα τις πηγές ενέργειας⁴⁴ και το πιστωτικό σύστημα, για να μπορούν να κατακερματίζουν τη βιομηχανική παραγωγή τους σε φάσεις ώστε κάθε φάση να αναπτύσσεται σε διαφορετική γεωγραφική περιοχή του κόσμου, ανάλογα με το συγκριτικό πλεονέκτημα που κάθε περιοχή διαθέτει και προσφέρεται για τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε παραγωγικής φάσης. Με αυτό τον τρόπο περιορίζουν το ρίσκο από τον κίνδυνο της κοινωνικοποίησης και αποτρέπουν τη διάχυση ολοκληρωμένης τεχνογνωσίας στις επιμέρους περιοχές, κατακερματίζοντας έτσι την οικουμενικότητα του χώρου που θα διευκόλυνε την επικοινωνία, την ανεξαρτησία και την αμοιβαία συνεργασία των λαών του πλανήτη.

Όταν καταργείται η αυτονομία, το αυτοδιοίκητο της τοπικότητας για λογαριασμό κάποιας τοπικής ή διατοπικής εξουσίας που στηρίζεται στην ανισότητα και στη βία, τότε συσσωρεύονται αντιθέσεις που καταλήγουν σε καταστροφικές συγκρούσεις και εκτρέπουν την πορεία της ανθρωπότητας από τη συνεργασία των τόπων και την αρμονία των πολιτισμών προς κάποια βαρβαρότητα. Βρισκόμαστε σ' αυτή τη φάση, όπου ο σκληρός πυρήνας της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης σπρώχνει την ανθρωπότητα προς την καπιταλιστική βαρβαρότητα και τον παγκόσμιο φασισμό, ενώ οι δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού προσπαθούν να ξαναβρούν τη δύναμη να επανασυνθέσουν το τοπικό και να το επανασυνδέσουν με το διατοπικό και το παγκόσμιο, για να ξαναμπούν στο δρόμο προς την αμεσοδημοκρατική τοπική αυτονομία, την αυτοδιαχειριζόμενη οικονομία, την κοινωνική ισότητα, την αμοιβαία και αλληλέγγυα συνεργασία των τόπων σε συνθήκες οικουμενικής αρμονίας και ειρήνης. Για να τα καταφέρουν χρειάζονται ένα καινούργιο όραμα για ένα καλύτερο κόσμο, μια καινούργια συνείδηση για την προστασία της βιόσφαιρας και φυσικά ένα καινούργιο ενεργειακό σύστημα που θα λειτουργεί ως ασπίδα της ζωής και ως παράγοντας καθολικής ευημερίας, ελευθερίας, ειρήνης και ευτυχίας Αυτό είναι το όραμα που η ανθρωπότητα το υφαίνει με τον ιδρώτα της, με το αίμα της, με τις σάρκες της, με το μυαλό της, με τη σοφία της και με τους αγώνες της, από το ξεκίνημά της και δεν θα το εγκαταλείψει μέχρι την οριστική επικράτηση της άμεσης παγκοσμιοτοπικής δημοκρατίας.

5. Η βιοσυνειδητότητα

Για να κατανοήσουμε το φαινόμενο άνθρωπος ως φυσική οντότητα δεν φτάνει μόνο να ξέρουμε πως αυτό προσδιορίζεται από το σημείο τομής των

⁴⁴ Βλέπε σχετικά, Κώστας Λάμπρος, Ποιος φοβάται το υδρογόνο; η Επανάσταση του υδρογόνου, η ελεύθερη ενέργεια και η απελευθέρωση της ανθρωπότητας από τα ορυκτά καύσιμα και την καπιταλιστική βαρβαρότητα, ΝΗΣΙΔΕΣ, Θεσσαλονίκη 2013.

συντεταγμένων του χρόνου και του χώρου, κι' όχι του τόπου με τη στενή του έννοια, γιατί ο άνθρωπος είναι μια μορφή και μάλιστα η κορυφαία μορφή ζωής, πράγμα που μας αναγκάζει να συμπεριλάβουμε στο οπτικό πεδίο αυτής της προσέγγισης για την άμεση δημοκρατία στον 21^ο αιώνα, το σύστημα των υλικών όρων εμφάνισης, ανάπτυξης και επιβιώσής του. Αυτό το σύστημα με την ευρεία και όχι με τη στενή βιολογική έννοια το λέμε βίοςφαιρα⁴⁵. Ο James Lovelock χρησιμοποιεί με την ίδια περίπου έννοια τον όρο Γαία, που «*αρχίζει από το σημείο όπου τα πετρώματα του φλοιού συναντιόνται με το καυτό μάγμα στο εσωτερικό της Γης, περίπου 150 χιλιόμετρα κάτω από την επιφάνεια και επεκτείνεται για άλλα 150 χιλιόμετρα πάνω από τους ωκεανούς και τον αέρα, μέχρι την ακόμα πιο καυτή θερμοσφαιρα, στο σημείο που αρχίζει το διάστημα*»⁴⁶.

Αν λοιπόν μιλάμε για το μέλλον της ανθρωπότητας και για την προοπτική της αμεσοδημοκρατικής συγκρότησης της κοινωνίας, τότε είναι σημαντικό να γνωρίζουμε τα όρια και τις προοπτικές της βίοςφαιρας για να προσδιορίσουμε και τις σχέσεις της κάθε κοινωνίας και της ανθρωπότητας συνολικά με τη γήινη βίοςφαιρα, με το συνολικό ζωτικό χώρο του ανθρώπινου είδους. Και επειδή σήμερα, όπως όλες οι επιστήμες διαπιστώνουν, οι σχέσεις της ανθρωπότητας με τη βίοςφαιρά της έχουν διαταραχθεί επικίνδυνα για την ανθρωπότητα και τη ζωή γενικά και γι' αυτό επισημαίνουν ότι, η αλλαγή της στάσης της ανθρωπότητας απέναντι στη βίοςφαιρα και στη φύση γενικά είναι θέμα ζωτικής σημασίας και πως αν βιαστούμε μπορεί και να προλάβουμε να αποπλίσουμε την έτοιμη να εκραγεί οικολογική βόμβα και να σώσουμε το μέλλον μας.

Από αυτή την οπτική είναι σημαντικό να κατανοήσουμε τα παρακάτω:

1. Ο άνθρωπος είναι δημιούργημα εξελικτικών διαδικασιών της Φύσης⁴⁷ και ειδικότερα διαδικασιών που έλαβαν χώρα στη γήινη βίοςφαιρα, την οποία οφείλει να σέβεται ως δημιουργό του.
2. Ο άνθρωπος δεν είναι το αφεντικό της Φύσης, αλλά η συνείδησή της, που πρέπει να την προστατεύει γιατί είναι οργανικό τμήμα της.
3. Ο κοινωνικός άνθρωπος είναι ο διαχρονικός δημιουργός του εαυτού του και του πολιτισμού του και συνεπώς οφείλει, ως προσωπικότητα, ως Πολίτης του Δήμου, ως κάτοικος του πλανήτη του και ως μοναδική συμπαντική διάνοια, να φροντίζει για τη διασφάλιση της ίδιας της ύπαρξής του λειτουργώντας ως φύλακας και εγγυητής της ασφάλειας του πλανήτη Γη.
4. Ο άνθρωπος δεν είναι θηρίο ούτε 'θεός', αλλά έλλογο κοινωνικό και πολιτικό ον που διαχρονικά παλεύει συλλογικά για την κοινωνική ισότητα, την καθολική ευημερία, την πανανθρώπινη ειρήνη και για ένα κάθε φορά καλύτερο κόσμο.
5. Ο άνθρωπος δεν μπορεί από δική του ελεύθερη επιλογή, γιατί κάτι τέτοιο είναι αντίθετο με την ανθρώπινη φύση, να είναι άδικος, σκληρός, μισάνθρωπος και οπαδός σκοταδιστικών φονταμενταλιστικών, εθνικιστικών, φασιστικών, ρατσιστικών και εξουσιαστικών ιδεολογιών και μύθων, ούτε μοιρολάτρης και θανατόφιλος, αλλά πρωταγωνιστής και ποιητής της ζωής, και
6. Ο άνθρωπος δεν είναι καταστροφέας, αλλά δημιουργός πολιτισμών με τη μόνιμη επιδίωξη, όλοι οι πολιτισμοί να συναντηθούν, ως οργανικά και

⁴⁵ Η βίοςφαιρα είναι το εξωτερικό περίβλημα του πλανήτη και περιλαμβάνει τον αέρα, το έδαφος, το οικολογικό σύστημα που ενσωματώνει όλους τους ζωντανούς οργανισμούς και τις μεταξύ τους σχέσεις, περιλαμβανόμενης της αλληλεπίδρασης τους με τα στοιχεία της λιθόσφαιρας, της υδρόσφαιρας, και της ατμόσφαιρας. Η Γη είναι ο μόνος πλανήτης, στον οποίο γνωρίζουμε την ύπαρξη ζωής. Η εξέλιξη της βίοςφαιρας θεωρείται μια διαδικασία βιογένεσης ή βιο-ποίησης (biopoiesis), που ξεκίνησε τουλάχιστον 3,5 δισεκατομμύρια χρόνια πριν, <http://el.wikipedia.org/wiki/%>

⁴⁶ Lovelock James, Η εκδίκηση της Γαίας, ΛΙΒΑΝΗΣ, Αθήνα 2007, σελ. 43.

⁴⁷ Δαρβίνος Κάρολος, Η καταγωγή του ανθρώπου, ΓΚΟΒΟΣΤΗΣ, Αθήνα 2006.

δημιουργικά στοιχεία, στον ένα ενιαίο, οικουμενικό, πανανθρώπινο πολιτισμό, δίνοντας έτσι στην έννοια της προόδου το ουμανιστικό της περιεχόμενο.

Κατανοώντας αυτές τις αλήθειες, θα πρέπει να αρνηθούμε τρία μεγάλα ψέματα που μας φορτώνουν το καθένα με τη δική του ταυτότητα για να μην αποκτήσουμε Γνώση, Αυτογνωσία και Επίγνωση και συνεπώς την δική μας **Εαυτότητα και συνείδηση**:

1. Το ένα είναι το ψέμα του σκοταδιστικού 'ευφυούς σχεδίου' των αγύρτικων θρησκευτικών και εξουσιαστικών ιερατειών, σύμφωνα με το οποίο δημιουργός της ζωής είναι το δικό τους τερατούργημα, ένα κάποιος προστάτης της εξουσίας και μισάνθρωπος υποτιθέμενος θεός και όχι η βίοςφαιρα.

2. Το άλλο ψέμα είναι αυτό της καπιταλιστικής ιδεολογίας και των εξωνημένων ψευδοεπιστημόνων, οικονομολογούντων και οικολογούντων, σύμφωνα με το οποίο για τη σημερινή καταστροφή της βίοςφαιρας «φταίει ο άνθρωπος», γενικά και αφηρημένα, και όχι το καταστροφικό ενεργειακό σύστημα των ορυκτών καυσίμων⁴⁸ και το απάνθρωπο κεφαλαιοκρατικό σύστημα, που στο βωμό της με κάθε θυσία μεγιστοποίησης του κέρδους καταστρέφει τα πάντα, ακόμα και τους όρους της ίδιας της ζωής⁴⁹ και

3. Το τρίτο μεγάλο ψέμα είναι πως η γήινη βίοςφαιρα δεν επαρκεί για τη διατροφή τόσων πολλών ανθρώπων και συνεπώς, υποστηρίζουν εκείνοι που παράγουν τη φτώχεια για να μπορούν να εξουσιάζουν τους συνανθρώπους τους, είναι ανάγκη να εφαρμοστούν νεομαλθουσιανές πολιτικές μείωσης του πληθυσμού, πράγμα που τα κυρίαρχα οικονομικά συμφέροντα το επιδιώκουν με διάφορους 'θεμιτούς', όπως η φτώχεια, η ανεργία, ο έλεγχος των γεννήσεων και με αθέμιτους τρόπους, όπως οι πόλεμοι και οι ελεγχόμενες επιδημίες μέσω της νόθευσης τροφών, της χρήσης απαγορευμένων ουσιών στην παραγωγή και της ραδιενεργού ρύπανσης της βίοςφαιρας.

Αν προσπαθήσουμε να κρίνουμε με σύμβουλό μας την λογική του 'μέτρον άριστον', την φιλοσοφία του 'πάντων πραγμάτων μέτρον άνθρωπος', την απεραντοσύνη και τη σοφία της Φύσης και την πλούσια διδαχή της ιστορίας, τότε θα δούμε το φρικτό πρόσωπο της 'οικονομίας της αγοράς', θα καταδικάσουμε τόσο την πανουργία των απάνθρωπων, σπάταλων και καταστροφικών εξουσιαστικών ιερατειών, όσο και την κεφαλαιοκρατική απληστία και καταστροφικότητα και θα αθώσουμε την τάχα τσιγκούνα βίοςφαιρα και τον υποτιθέμενο 'θύτη' Άνθρωπο και την Ανθρωπότητα.

Και επειδή αυτό δεν φτάνει, τότε θα αναζητήσουμε το φάρμακο της θεραπείας του κακού. Στα πλαίσια αυτής της αναζήτησης θα διαμορφώνεται σταδιακά μια νέα συνειδητότητα στη βάση της παραδοχής πως βίοςφαιρα και ζωή βρίσκονται στην ακατάλυτη σχέση αίτιου και αιτιατού και σε μια πιο ανθρώπινη διατύπωση σε σχέση μάνας και κόρης, όπου η μάνα είναι η βίοςφαιρα και κόρη η κοινωνία-ανθρωπότητα. Αναπτύσσοντας αυτή τη βιοσυνειδητότητα θα φτάσουμε κάποια στιγμή στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας υπέρβασης των εξουσιαστικών θρησκειών και του καπιταλισμού, αλλά και της χρησιμότητας μιας αναδιοργάνωσης των κοινωνιών μας και της ανθρωπότητας συνολικά στη βάση της κοινής λογικής και του εξισωτικού οικονομικού ορθολογισμού, της αταξικής δημοκρατίας και της αρμονικής συνύπαρξης με τη μήτρα της ζωής, τη βίοςφαιρά μας, τη μόνη ιερότητα που μπορεί να γίνει αποδεκτή και δικαιούται τη στοργή

⁴⁸ Για μια διεξοδική ανάλυση του ενεργειακού προβλήματος, βλέπε: Λάμπρος Κώστας, Ποιος φοβάται το υδρογόνο;..., ό. π.

⁴⁹ Βλέπε αναλυτικά, Λάμπρος Κώστας, Αμερικανισμός και παγκοσμιοποίηση. Οικονομία του Φόβου και της Παρακμής, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, Αθήνα 2009.

και το σεβασμό μας, κάτι που της το στέρησε με την απληστία και την αλαζονεία του, την *ύβριν* του, ο καπιταλισμός και μπορεί να της το προσφέρει η αμεσοδημοκρατική κοινωνία-ανθρωπότητα.

6. Η ουμανιστική πολυπολιτισμικότητα

Ο άνθρωπος, από τότε που εξελικτικά, και ως αποτέλεσμα της αναγκαίας προσπάθειάς του για επιβίωση, ολοκληρώθηκε η **ανθρωπότητά του, η ανθρωποσύνη, η ανθρωπία του**⁵⁰ και ξεχώρισε οριστικά από τα άλλα ζώα, δεν περιορίστηκε ποτέ, κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες, στην εξασφάλιση μόνο της τροφής του και στην ικανοποίηση των βασικών αναγκών του. Όσο περισσότερο κατανοούσε τον περίγυρό του τόσο περισσότερο ανακάλυπτε πως η βίοςφαιρα μπορεί να του δώσει περισσότερα για μια καλύτερη ζωή και με τη φαντασία του έκτιζε τον κάθε φορά καλύτερο κόσμο, που στη συνέχεια τον βίωνε μέσα από την περιέργεια, με το ψάξιμο, τη δημιουργική προσπάθεια, το παιχνίδι, το τραγούδι, την δημιουργική 'τεμπελιά', τον έρωτα, το ποίημα, το θέατρο και τόσες άλλες ατομικές, συλλογικές και κοινωνικές μορφές έκφρασης, αίσθησης ελευθερίας, ψυχαγωγίας, πολιτισμού, αλλά και αγώνα ενάντια σε ότι στέκονταν εμπόδιο στην πραγμάτωσή του. Ένας καλύτερος, ανθρωπιστικός κόσμος ήταν πάντα και παραμένει ακόμα το ζητούμενο για όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες και σ' αυτόν τον κόσμο πλησιάζει όλο και περισσότερο η ανθρωπότητα, όσα εμπόδια κι' αν έχουν στηθεί και θα στηθούν σ' αυτήν την πορεία από τις δυνάμεις του σκοταδισμού, της εξουσίας, της ιδιοτέλειας και της παρακμής.

Ο απάνθρωπος και καταστροφικός καπιταλισμός δεν υποβάθμισε τον άνθρωπο μόνο σε ζώο εργασίας που δουλεύει χωρίς δικαιώματα τα δύο τρίτα του 24ώρου για μισό μεροκάματο, αλλά τον μετάρπνε και σε καταναλωτή παγιδευμένων τροφών, ληγμένων ιδεολογιών και πολιτιστικών σκουπιδιών, με τα οποία το κεφάλαιο προσπαθεί να κερδοσκοπήσει, να οπαδοποιήσει και μέσω της βιομηχανίας του star system να καλουπώσει την πολιτισμική δημιουργικότητα, γιατί η αυθόρμητη και αυθεντική πολιτισμική δημιουργικότητα των ανθρώπων είναι συνήθως αντισυστημική και ανατρεπτική της κοινωνικής ανισότητας και της καπιταλιστικής βαρβαρότητας.

Και όλα αυτά στον 21^ο αιώνα και όταν οι επιστήμες, η ψηφιακή τεχνολογία και ο αυτοματισμός μπορούν να υποκαταστήσουν τον άνθρωπο στη διαδικασία παραγωγής αγαθών καθολικής ευημερίας και πολιτισμού σε βαθμό που να έχει άφθονο ελεύθερο χρόνο, για να οργανώσει ορθολογικά τη ζωή του και την κοινωνία του και να δημιουργεί αδιάκοπα τον πολιτισμό της κοινωνικής ισότητας και της ελευθερίας, της αλληλεγγύης, της άμιλλας και της ευτυχίας, της αταξικής δημοκρατίας και του οικουμενικού ουμανισμού.

Ο καπιταλισμός στη σημερινή φάση της παγκοσμιοποιημένης παρακμής του γνωρίζει πως η ιστορία, ως οικουμενική συνείδηση της ανθρωπότητας, τον ξεπερνάει σταδιακά και γι' αυτό προσπαθεί να αμυνθεί με όποιο τρόπο μπορεί για να παρατείνει στη ζωή του, να γίνει 'η μοίρα' της ανθρωπότητας, πράγμα που τον κάνει πιο απάνθρωπο, εφιαλτικότερο και καταστροφικότερο, ωθώντας τις εξελίξεις από το καπιταλιστικό κράτος προς την παγκοσμιοποιημένη καπιταλιστική βαρβαρότητα των 'αγορών'.

Οι δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού συνειδητοποιούν σταδιακά όλο και περισσότερο το ρόλο τους στη διαμόρφωση ενός ιδεολογικά,

⁵⁰ Βλέπε, Λάμπρος Κώστας, Άμεση Δημοκρατία και αταξική..., ό. π.

πολιτικά και οργανωτικά αυτόνομου πλειοψηφικού αντικαπιταλιστικού, αντισυστημικού, αμεσοδημοκρατικού κινήματος, όπως δείχνουν η σύγχρονη λατινοαμερικάνικη εμπειρία, τα νέα κοινωνικά κινήματα στο χώρο της Μεσογείου και όχι μόνο, αλλά και το επίπεδο του σύγχρονου δημόσιου διαλόγου για τον υπαρκτό καπιταλισμό, τον κρατικοκαπιταλισμό και για την άμεση δημοκρατία.

Αυτό το κίνημα, κάποια στιγμή, ως ολοκληρωμένη ουμανιστική επανάσταση, «*όχι αυτή που μας αφορά προσωπικά, αλλά αυτή που έχει ανάγκη η κοινωνία για να επιζήσει και να ανατρέψει τις αιτίες των καταστροφών που την απειλούν*»⁵¹, «*η επανάσταση ως υπεράσπιση της ζωής*»⁵², που για να λύσει την αντίθεση μεταξύ προχωρημένων παραγωγικών δυνάμεων και των καθυστερημένων παρακμασμένων και επικίνδυνων πια καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, θα παρακάμψει την εξουσία των ‘αγορών’, του αστικού κράτους, του ‘κεντρικού σχεδιασμού’ και των εξουσιαστικών ‘πρωτοποριών’, υπέρ της κοινωνικής αυτοδιεύθυνσης και της αταξικής δημοκρατίας.

Στο βαθμό που ο καθένας μας ατομικά θα κατακτούμε την Εαυτότητά μας, επιστρέφοντας όλες τις δανικές ταυτότητες στους εξουσιαστικούς εκδότες τους, στον ίδιο βαθμό θα ξεφορτώνεται την ιδεολογική-σκοταδιστική σαβούρα, οπότε οι κοινωνίες και η ανθρωπότητα θα αυτονομούνται πνευματικά, θεωρητικά και πολιτικά από εξουσιαστικές ιδεολογίες, στον ίδιο βαθμό θα αξιοποιούν την ιστορική εμπειρία τους από τους διαχρονικά ατέλειωτους αμεσοδημοκρατικούς αγώνες τους. Το επόμενο βήμα θα είναι η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας κατάργησης του ιδιοκτησιακού και εμπορευματικού χαρακτήρα της παραγωγής, διευρύνοντας ταυτόχρονα και προοδευτικά τον τομέα των κοινών αγαθών, την κοινωνικοποίηση της τεχνολογίας και το δημόσιο χώρο, με συνέπεια να ολοκληρώνεται ως διαδικασία της ιστορικής ωρίμανσής της, η αφοπλιστική ουμανιστική επανάσταση, που οδηγεί στην κοινωνική ισότητα, στην άμεση δημοκρατία, στην οικουμενική συνεργασία στην πανανθρώπινη ειρήνη και στον ανθρωπισμό.

Σ’ αυτή τη διαδικασία δεν θα ξεπεραστούν μόνο στείρες παραδόσεις, όπως δόγματα και μηχανισμοί σκοταδιστικών και εξουσιαστικών θρησκειών και ιδεολογιών, αλλά και οι στρεβλές και απατηλές εικόνες για την ίδια την άμεση δημοκρατία. Με αυτή την έννοια κάθε απόπειρα παραδοσιακών ιεραρχικών και εξουσιαστικών οργανώσεων και κομμάτων, να δώσουν τη συνταγή τους για τη δική τους άμεση δημοκρατία, ως τεχνούργημα κάποιας ‘εξουσιαστικής αριστερής πρωτοπορίας’, μοιάζει με ιδεολογικό-πολιτικό μαγειρείο που θέλει να προδιαγράψει, ενώ στην ουσία θέλει να αποπροσανατολίσει, τη σκέψη και να προκαταλάβει τη δράση των αυριανών κοινωνιών που θα αποφασίσουν να οικοδομήσουν μέσα στις δικές τους συνθήκες και με τους δικούς τους όρους την άμεση δημοκρατία. Όχι όπως την υπαγορεύουν κάποιες σκοπιμότητες, αλλά όπως αυτή ιστορικά διαμορφώνεται μέσα στους κοινωνικούς αγώνες και όπως εκείνες θα την αντιλαμβάνονται και θα την πραγματοποιήσουν, ως απόλυτη άρνηση κάθε μορφής κοινωνικής ανισότητας και ιεραρχικής εξουσίας και ως απόλυτη θέση πως η άμεση δημοκρατία δεν είναι δόγμα, αλλά κοσμοαντίληψη για την ενότητα των πραγμάτων, φιλοσοφία για την ολότητα της ανθρωπότητας και στάση ζωής με κέντρο τον άνθρωπο και στόχο τον Νέο Άνθρωπο, τον homo humanisticus universalis.

⁵¹ Κοροβέσης Περικλής, Πρόλογος στο: Meinhof Ulrike, Γερμανία, Γερμανία, μεταξύ άλλων, Yafka books, Αθήνα 2010, σελ. 12.

⁵² Κοροβέσης Περικλής, συνέντευξη στην Κρυσταλία Πατούλη, 11 Ιουν 2011 | tvxsteam

Βέβαια ο Νέος, ο Καινούργιος, ο Άνθρωπος του 21^{ου} αιώνα⁵³, όπως διαχρονικά τον οραματίζεται η νεολαία, θα προκύψει μετά από άπειρα αγκομαχητά και πολλές γέννες της ιστορίας και οπωσδήποτε «από μια άλλη σχέση μεταξύ κοινωνίας και πολιτικής και από μια αντίστοιχη πολιτική ηθολογία, πέρα από ότι εκφράζουν οι φιγούρες του κομισάριου και του πολιτευτή»⁵⁴ και μάλιστα όταν τα μιλιούνια «οι ανώνυμοι πάψουν να είναι το αντικείμενο της ιστορίας και γίνουν το υποκείμενό της», επιλέγοντας μορφές οργάνωσης όπου «το κυρίαρχο αποφασιστικό όργανο είναι η συνέλευση... και η άμεση δημοκρατία στην πράξη»⁵⁵, με την έννοια του σύγχρονου δημοκρατικού ουμανισμού.

Ο μεγάλος ουμανιστής ανθρωπολόγος Claude Levi-Straus μετά από τις πολύχρονες μελέτες και έρευνές του καταλήγει στο συμπέρασμα πως ο σύγχρονος οικουμενικός δημοκρατικός ουμανισμός «θα αποδειχθεί ικανότερος από τις προγενέστερες μορφές του στο να φέρει λύσεις στα μείζονα προβλήματα με τα οποία βρίσκεται αντιμέτωπη η ανθρωπότητα σήμερα»⁵⁶.

Καταλήγοντας, θέλω να υπογραμμίσω τη βαθεία πεποίθησή μου πως:

- Η διαχρονικά ακατανίκητη, επίμονη και πολύμορφη πίεση των εξουσιαζόμενων όλων των εποχών και όλων των περιοχών για οικονομική και κοινωνική ισότητα και άμεση δημοκρατία, αποτελεί τη μοναδική κινητήρια δύναμη της ιστορίας και δημιουργεί ασταμάτητα τους υλικούς όρους, τις αντικειμενικές και υποκειμενικές προϋποθέσεις, για την ανατροπή της μιας μετά της άλλης των εξουσιών, ακόμα και εκείνων που κατάφεραν με τη βία να αναδειχθούν σε παγκόσμιες αυτοκρατορίες, πασχίζοντας να ακινητοποιήσουν την ασταμάτητα κινούμενη ανθρωπότητα. Η πορεία της ανθρωπότητας στη φορά του βέλους του χρόνου και στο ρυθμό του ιστορικού κύκλου αποτελεί τη συνισταμένη όλων των ιστορικών συνιστωσών και 'διακλαδώσεων'⁵⁷, χωρίς ποτέ να αποκλίνει από το μόνιμο στρατηγικό της στόχο, την κοινωνική ισότητα, συνεχίζεται επιταχυνόμενη προδιαγράφοντας το τέλος του καπιταλισμού.
- Είναι το σημερινό επίπεδο των επιστημών, της τεχνολογίας και του πολιτισμού, αποτέλεσμα της πίεσης των κοινωνιών για κοινωνική ισότητα, αλλά και της άμυνας των εξουσιών να καταστείλουν αυτή την πίεση και να διαιωνίσουν την κοινωνική ανισότητα, που είναι, κάτω από ορισμένες συνθήκες, ικανό να απελευθερώσει οριστικά την ανθρωπότητα από κάθε μορφής εξουσία και να κάνει πραγματικότητα την κοινωνική ισότητα και την άμεση δημοκρατία. Συγκεκριμένα: Η σύγχρονη επιστημονική γνώση και η αντίστοιχη τεχνολογία⁵⁸ παραγωγής, μεταφορών, ελεύθερης επικοινωνίας και πληροφoρίας⁵⁹, ελεύθερου

⁵³ Γκεβέρα Τσε, Πολιτικά κείμενα, ΚΑΡΑΝΑΣΗΣ, Αθήνα χ. χ., πρώτος τόμος.

⁵⁴ Τζουβάνος Δημήτρης, Πάντα νιώθουμε λίγο αμήχανοι, στο: Παπαχρήστος Δημήτρης (Επιμέλεια), Εκ των υστέρων, ΛΙΒΑΝΗΣ, Αθήνα 1993, σελ. 206.

⁵⁵ Οικονόμου Γιώργος, Είκοσι χρόνια μετά, στο: Παπαχρήστος Δημήτρης, Εκ των υστέρων..., ό. π., σελ. 124-125.

⁵⁶ Levi-Strauss Claude, Η ανθρωπολογία και τα..., ό. π., σελ. 49.

⁵⁷ Prigogine Ilya, Οι νόμοι του χάους, Εκδόσεις ΤΡΑΥΛΟΣ, Αθήνα 2003, σελ. 102 κ. επ.

⁵⁸ Η κυρίαρχη ιδεολογία προσπαθεί να εμφανίσει την τεχνολογία ως μορφή ανεξάρτητης εχθρικής εξουσίας απέναντι στην εργαζόμενη κοινωνία για να της προκαλέσει ένα είδος τεchnοφοβίας. Το γεγονός όμως πως η κοινωνία δημιουργεί τεχνολογία και όχι η τεχνολογία κοινωνία, δείχνει ότι η κοινωνία μπορεί, αν το αποφασίσει, να αλλάξει τη φιλοσοφία σχεδιασμού της τεχνολογίας και από τεχνολογία του πολέμου, της εξουσίας, της υποταγής και της εκμετάλλευσης να την κάνει τεχνολογία της απελευθέρωσης, της κοινωνικής δημοκρατίας, της ειρήνης και της ευημερίας, βλέπε σχετικά, Λάμπρος Κώστας, Ποιος φοβάται το υδρογόνο; ό. π.

⁵⁹ «Τα ψηφιακά αγαθά και η πληροφορία στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες έχουν σχεδόν μηδενικό κόστος διανομής και αναπαραγωγής. Η χρήση τους από κάποιον δεν τα στερεί από τους άλλους, ούτε περιορίζει τα δικαιώματά τους καθιστώντας τον μεταξύ τους ανταγωνισμό ανούσιο. Η οργάνωση της κοινοκτημοσύνης και της κοινής διαχείρισης είναι τεχνικά εφικτή αλλά

λογισμικού⁶⁰, και ελεύθερης υδρογονοενέργειας⁶¹, μπορούν να εξασφαλίσουν την αυτονομία των τοπικών κοινωνιών, αλλά και την ισότιμη συνεργασία μεταξύ τους σε όλα τα επίπεδα. Αχρηστεύοντας, η ανθρωπότητα, κάθε μορφής εξουσία και αντικαθιστώντας την μονοκεντρική καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση που βρίσκεται υπό τον ασφυκτικό έλεγχο του σκληρού πυρήνα μιας χούφτας «παγκόσμιων εταιριών» με σιδηροβραχίονα τις ΗΠΑ, με όργανά του τους διεθνείς οργανισμούς του καπιταλισμού, όπως G8-20, ΠΟΕ, ΔΝΤ, ΟΗΕ, ΝΑΤΟ κ.λπ. και στόχο την παγκόσμια καπιταλιστική διακυβέρνηση, με ένα πολυκεντρικό κόσμο ισότιμων, συνεργαζόμενων και αλληλέγγυων αμεσοδημοκρατικών τοπικών και ομοσπονδιακών κοινωνιών, θα μπορέσει να αλλάξει συθέμελα την αρχιτεκτονική της κοινωνικής συμβίωσης σε τοπική, εθνική και οικουμενική κλίμακα.

- Αυτή η άμεση δημοκρατία δεν μπορεί να είναι έργο καμιάς αγοράς, κανενός κράτους, κανενός μεσσία, καμιάς ‘αριστερής πρωτοπορίας’ και καμιάς φλύαρης ‘επαναστατικής’ ιδεολογίας, αλλά θα είναι έργο μιας συμπαγούς συνειδητής και αυτενεργού κοινωνίας⁶², που ως σύγχρονη αριστερή αντισυστημική ουμανιστική δύναμη κινείται σταθερά στη φορά του ‘βέλους του χρόνου’⁶³ και συνεπώς σε έναν καλύτερο κόσμο⁶⁴. Και οπωσδήποτε δεν θα είναι ένα ταξικό εξουσιαστικό κοινωνικοοικονομικό σύστημα που θα στηρίζεται στη βία, ακόμα κι’ αν τη βαφτίσουμε αναγκαία, για την έξοδο από τον κόσμο των «χιλίων κινδύνων..., θεϊκή βία»⁶⁵, γιατί η βία, η κάθε βία⁶⁶, όπως διδάσκει η ιστορία, είναι μαμή (ταυτόχρονα και παιδί) κάποιας εξουσίας και όχι της κοινωνικής ισότητας⁶⁷. Γι’ αυτό εκτιμώ πως η άμεση δημοκρατία δεν μπορεί παρά να είναι η κατάληξη μιας ανένης **πολιτισμικής**, και όχι απλά πολιτικής ή πολιτιστικής, διεργασίας που ξεκινάει ως πολιτική ανυπακοή με στρατηγική προοπτική την κοινωνική ισότητα και την αταξική κοινωνία, στην οποία δεν υπάρχει έδαφος άσκησης εξουσίας ανθρώπου πάνω σε άνθρωπο, γιατί στην άμεση δημοκρατία είναι το Εμείς ως Όλον που αποφασίζει και εγγυάται την ελεύθερη ολοκλήρωση και την ευτυχία των Εγώ. Κι’ αυτό το όραμα δεν είναι καινούργιο και δεν ήρθε από πάνω ή απ’ έξω, αλλά συνοδεύει την εργαζόμενη ανθρωπότητα από τα γεννοφάσκια της, βρίσκεται σε εξέλιξη ως απελευθερωτική διαδικασία στην εποχή μας και στη

προσκρούει στο παρωχημένο και οπισθοδρομικό καθεστώς της πνευματικής ιδιοκτησίας», Παπανικολάου Γιώργος, Η ανατρεπτική επικαιρότητα των “κοινών”, στην Εφημερίδα ‘Δράση, τεύχος 10/02.02.2013.

60 Ως ελεύθερο λογισμικό, ορίζεται, από το Ίδρυμα Ελευθέρου Λογισμικού (Free Software Foundation), το λογισμικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί, αντιγραφεί, μελετηθεί, τροποποιηθεί και αναδιανεμηθεί δωρεάν χωρίς περιορισμούς, συνδρομές, άδειες και πνευματικά δικαιώματα. Η δυναμική και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα των μοντέλων παραγωγής του Ελευθέρου Λογισμικού αντιμετωπίζονται από πολλούς ως μια σοβαρή παράμετρος μιας νέας μορφής κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης, βλέπε: <http://el.wikipedia.org/wiki/>. Βλέπε επίσης, Κωστάκης Βασίλης, Το Ομότιμο Μανιφέστο, Βορειοδυτικές Εκδόσεις, Γιάννενα 2012.

61 Λάμπρος Κώστας, Ποιος φοβάται το υδρογόνο;..., ό. π.

62 «Οι αποφασιστικές αλλαγές κρίνονται όχι στο επίπεδο των ηγεσιών και της κρατικής πολιτικής αλλά στο επίπεδο της κοινωνικής βάσης, στο επίπεδο της ανθρώπινης συλλογικότητας που είναι σε θέση, όταν πράγματι θέλει, να μεταβάλει το πολιτισμικό παράδειγμα και να πυροδοτεί κοσμοϊστορικές αλλαγές περιεχομένων». Τερζάκης Φώτης, Κρίση, στο περιοδικό ΠΑΝΟΠΤΙΚΟΝ, τεύχος Οκτώβρη 2010.

63 Prigogine Ilya, Οι νόμοι του χάους..., ό. π., σελ. 95 κ. επ.

64 Λάμπρος Κώστας, Αριστερή διαχείριση του καπιταλισμού ή αυτοδιαχείριση της αριστερής κοινωνίας;, στο περιοδικό ΠΟΛΙΤΕΣ, τεύχος 39/6-2012.

65 Λιερός Γιώργος, Σκέψεις για την άμεση δημοκρατία..., ό. π., σελ. 59.

66 Βλέπε: Κοροβέσης Περικλής κ. ά.: Η πολιτική βία είναι πάντοτε φασιστική, Εκδόσεις ΔΙΑΠΥΡΟΝ, Αθήνα 2010.

67 Βλέπε, Λάμπρος Κώστας, Άμεση Δημοκρατία..., ό. π., σελ. 398-406.

διαδρομή θα ολοκληρώνεται ως αυθεντικός πολιτισμός αυτοδιευθυνόμενων τοπικών κοινωνιών, θα αρθρώνεται σε εθνικό επίπεδο ως δέσμη λαϊκών πολιτισμών και θα καταλήγει σε οικουμενικό επίπεδο ως οικουμενικός ουμανιστικός **πολυπολιτισμός**⁶⁸, μιας ενιαίας, ελεύθερης αταξικής αμεσοδημοκρατικής συνομοσπονδιακής ανθρωπότητας.

• Οι δυνάμεις της Εργασίας, της Επιστήμης και του Πολιτισμού, όχι πια ως ακολουθία κάποιων σκοταδιστικών και ηγεμονικών κοσμοκρατόρων, θεοεμπόρων, πατριδοκάπηλων ‘εθνοσωτήρων’ και μεσσιανικών εξουσιαστικών ‘αριστερών πρωτοποριών’, αλλά ως **πολιτικά αυτόνομη δημιουργική αριστερή ουμανιστική κοινωνία**, συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο πως το πέρασμα από τη σημερινή καπιταλιστική βαρβαρότητα στην άμεση δημοκρατία αυτού του βήθους και αυτής της έκτασης, δεν μπορεί παρά να γίνει με τη μορφή ενός γεωγραφικά ευρύτερου αν όχι παγκόσμιου, κοινωνικά ευρύτατου, πολιτικά αυτόνομου και με όπλο τη γνώση για το ον και το δέον, οριζόντια και διαδικτυακά συνδεδεμένου παλιρροιακού επαναστατικού ουμανιστικού κύματος, ικανού να αφοπλίσει καθολικά, να παραλύσει, να καθηλώσει και τελικά να καταργήσει τις μειοψηφικές εξουσιαστικές δυνάμεις της καπιταλιστικής βαρβαρότητας. Έτσι, ώστε, στην περίπτωση που αυτές επιλέξουν ένα κάποιο ‘τέλος της ιστορίας’, και μια κάποια ‘τελική λύση’, να αντιμετωπίσουν, αργά ή γρήγορα, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο και με δική τους ευθύνη το δικό τους τέλος, γιατί, το μακραίωνο ταξίδι της, η ανθρωπότητα, προς την κοινωνική ισότητα θα το ολοκληρώσει μέσα στις συνθήκες που η ίδια δημιουργεί. Αλλά και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες. Ακόμα κι’ αν απαιτηθούν και άλλες και πιο οδυνηρές περιπέτειες και εμπειρίες η ανθρωπότητα θα ολοκληρώσει αυτό το ταξίδι προς την κοινωνική ισότητα, γκρεμίζοντας θεοκρατικά και εξουσιαστικά βασίλεια και παγκόσμιες ηγεμονίες. Όταν ο καπιταλισμός, σε κάθε πιθανή εκδοχή του, θα έχει γίνει ιστορία, τότε θα κλείσει οριστικά και η συζήτηση για τη δημοκρατία, ακόμα και για την άμεση δημοκρατία, γιατί θα έχει αποδειχτεί πως Δημοκρατία είναι μόνο η **Αταξική Δημοκρατία**, με την έννοια του ζωτικού κυττάρου ενός ευρύτερου ενιαίου Αταξικού Οικουμενικού Ουμανιστικού Πολιτισμού.

Άλλη μορφή Άμεσης Δημοκρατίας με ‘σοφούς κυβερνήτες’, ‘φωτισμένες πρωτοπορίες’ και ‘λαϊκές εξουσίες’ και μάλιστα σε συνθήκες καπιταλισμού δεν υπάρχει και δεν μπορεί να υπάρξει, παρά μόνο ως κάποιο πονηρό ή αφελές ιδεολόγημα, ως κάποια εξουσιαστική φάρσα, ή ως παρένθεση εφιαλτικής Demokratie της παγκοσμιοποιημένης καπιταλιστικής βαρβαρότητας.

Το τελικό συμπέρασμα είναι πως η Άμεση Δημοκρατία, το φωτεινό μονοπάτι της ανθρώπινης ιστορίας, είναι σε απόλυτο βαθμό ασυμβίβαστη με κάθε μορφή εξουσίας, ιεραρχίας, θεσμικής και δομικής βίας και αλλοτρίωσης και με αυτή την έννοια δεν είναι παρά η άλλη όψη της διαχρονικής ουμανιστικής επανάστασης για την οικονομική και κοινωνική ισότητα, μιας επανάστασης που έρχεται από μακριά και πηγαίνει ακόμα μακρύτερα, «που δεν απαιτεί, που δεν απαιτεί, που δεν φωνάζει, αλλά δημιουργεί τον κόσμο που θέλει μέσα στον κόσμο που θέλει να ξεπεράσει»⁶⁹.

⁶⁸ Η κοινωνική ανισότητα, όπως και η ανισότητα των πολιτισμών «δεν έχει βιολογικές, αλλά ιστορικές καταβολές...», το μοναδικό πρόσκομμα έγκειται στο να κατανοήσουμε τους πιθανούς λόγους βραδυπορίας ορισμένων κοινωνιών και να τους βοηθήσουμε να καλύψουν την απόσταση που υπολείπεται..., δίνοντας έτσι το νόημα που πρέπει να έχει η έννοια της προόδου», Levi-Strauss Claude, Η ανθρωπολογία και..., ό. π., σελ.105-106.

⁶⁹ Κωστάκης Βασίλης, Το Ομότιμο Μανιφέστο..., ό. π., σελ. 16.

Βιβλιογραφία

- Αριστοτέλης, *Αθηναίων Πολιτεία*, Εκδόσεις ΑΓΡΑ, Αθήνα 2009.
- Γλέζος Μανώλης, *Αυτοδιοίκηση όχι Ετεροδιοίκηση*, στο περιοδικό ΑΡΔΗΝ, τεύχος 4/2003.
- Γκεβάρτα Τσε, *Πολιτικά κείμενα*, ΚΑΡΑΝΑΣΗΣ, Αθήνα χ. χ., 2 τόμοι.
- Engels Friedrich, *Anti-Dühring*, DIETZVERLAG, Berlin 1973.
- Ένγκελς Φρίντριχ, *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους*, ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗΣ, Αθήνα 1979.
- Harris David Russell. *The prehistory of tropical agriculture: an ethnoecological model*, in *The Explanation of Culture Change*, Duckworth, London 1973.
- Kliman Andrew και Jaclard Anne, *Σαν δύο σταγόνες νερό: Για τις προτάσεις αριστερών οικονομολόγων για “έξοδο από την κρίση”*, https://athens.indymedia.org/front.php3?lang=el&article_id=1453784FirefoxHTML\Shell\Open\Command
- Κολέμπας Γιώργος, *Τοπικοποίηση. Από το παγκόσμιο στο τοπικό. Ένας οικολογικός κόσμος είναι δυνατός*, Αντιγόνη, Θεσσαλονίκη 2009.
- Κοροβέσης Περικλής κ. ά.: *Η πολιτική βία είναι πάντοτε φασιστική*, Εκδόσεις ΔΙΑΠΥΡΟΝ, Αθήνα 2010.
- Κοροβέσης Περικλής, *Πρόλογος* στο: Meinhof Ulrike, Γερμανία, Γερμανία, μεταξύ άλλων, Yafka books, Αθήνα 2010.
- Κοροβέσης Περικλής, *συνέντευξη* (11.06.2011) στην Κρυσταλία Πατούλη, για το <http://tvxs.gr>
- Κωστάκης Βασίλης, *Το Ομότιμο Μανιφέστο*, Βορειοδυτικές Εκδόσεις, Γιάννενα 2012.
- Κωστάκης Δημήτρης, *3+1 κείμενα*, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2012.
- Λάμπος Κώστας, *Αμερικανισμός και παγκοσμιοποίηση*, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, Αθήνα 2009.
- Λάμπος Κώστας, *Αριστερή διαχείριση του καπιταλισμού ή αυτοδιαχείριση της αριστερής κοινωνίας*, στο περιοδικό ΠΟΛΙΤΕΣ, τεύχος 39/6-2012.
- Λάμπος Κώστας, *Άμεση δημοκρατία και αταξική κοινωνία*, ΝΗΣΙΔΕΣ, Θεσσαλονίκη 2012.
- Λάμπος Κώστας, *Ποιος φοβάται το υδρογόνο*, ΝΗΣΙΔΕΣ, Θεσσαλονίκη 2013.
- Lee Richard Borshay, *The Kung San: Men, Women, and Work in a Foraging Society*, Cambridge 1979.
- Lee Richard Borshay, *Σκέψεις για τον πρωτόγονο κομμουνισμό, στο: Κοινωνίες μοιράσματος*, συλλογικός τόμος, Πολιτειακές Εκδόσεις, Αθήνα 2009.
- Lee Richard Borshay, *Reflexions on the primitive communism*, in: *From Hunters und Gatherers*, New York 1991.
- Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας, Εκδόσεις Ανδρέου Κορομηλά, Αθήνα 1852
- Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, ΠΑΠΥΡΟΣ, Αθήνα 2007.
- Levi-Strauss Glaude, *Η ανθρωπολογία και τα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου*, ΠΑΤΑΚΗΣ, Αθήνα 2012.
- Λιερός Γιώργος, *Σκέψεις για την άμεση δημοκρατία*, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2011.
- Λιερός Γιώργος, *Υπαρκτός καινούργιος κόσμος. Κοινωνική, αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία*, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2012.
- Lovelock James, *Η εκδίκηση της Γαίας*, ΛΙΒΑΝΗΣ, Αθήνα 2007.
- Λούξεμπουργκ Ρόζα, *Η πρωτόγονη κομμουνιστική κοινωνία*, Κοροντζής, Αθήνα 1976.
- Marx Karl, *Early Writings*, PENGUIN BOOKS, in association with New Left Review, 1992.
- Μαρξ Καρλ, *Πρόλογος στο Contribution to the Critique of Political Economy*, in: K. Marx & F. Engels, *Selected Works*, London 1962.
- Meyrowitz Joshua, *The Rise Glocality New Senses of Place and Identity in the Global Village*, στο: http://21st.century.phil-inst.hu/Passagen_engl4_Meyrowitz.pdf
- Morgan J., (Jacques de), *Η πρωτόγονη κοινωνία*, Αναγνωστίδης, Αθήνα χ.χ.
- Morgan Lewis Henry, *Η αρχαία κοινωνία*, Αναγνωστίδης, Αθήνα χ.χ.,
- Sahlins Marshall David, *Stone Age Economics*, Transaction Publishers, 1972.
- Νικολόπουλος Τάκης και Δημήτρης Καπογιάννης, *Εισαγωγή στην κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία*, Εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα 2012.
- Οικονόμου Γιώργος, *Είκοσι χρόνια μετά*, στο: Παπαχρήστος Δημήτρης, *Εκ των υστέρων*, ΛΙΒΑΝΗΣ 1993.
- Οικονόμου Γιώργος, *Η Άμεση Δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη*, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ Αθήνα 2007.
- Οικονόμου Γιώργος, *Η Αριστοτελική Πολιτεία*, ΠΑΠΑΖΗΣΗΣ, Αθήνα 2008.
- Παπαδημητρίου Ζήσης, *Ο ευρωπαϊκός ρατσισμός*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Παπανικολάου Γιώργος, *Η ανατρεπτική επικαιρότητα των “κοινών”*, στην Εφημερίδα ‘Δράση’, τεύχος 10/02.02.2013.
- Prigogine Ilya, *Οι νόμοι του χάους*, Τραυλός, Αθήνα 2003.

- Sahlins Marshal, *Η πρωταρχική κοινωνία της αφθονίας*, στο: Κοινωνίες μοιράσματος, συλλογικός τόμος, Πολιτειακές Εκδόσεις, Αθήνα 2009.
- Τερζάκης Φώτης, *Κρίση και ιδεολογίες στην αυγή του 21ου αιώνα*, FUTURA, Αθήνα 2009.
- Τερζάκης Φώτης, *Κρίση*, στο περιοδικό ΠΑΝΟΠΤΙΚΟΝ, τεύχος Οκτώβρη 2010.
- Τερζάκης Φώτης, *Τι είναι η άμεση δημοκρατία;* στην ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, 28.10.2011.
- Τζουβάνος Δημήτρης, *Πάντα νιώθουμε λίγο αμήχανοι*, στο: Παπαχρήστος Δημήτρης (Επιμέλεια), *Εκ των υστέρων*, ΛΙΒΑΝΗΣ, Αθήνα 1993.
- Tuma Elias H., *Ευρωπαϊκή οικονομική ιστορία, από το 10ο αιώνα μέχρι σήμερα. Θεωρία και ιστορία της οικονομικής μεταβολής*, Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1971, τόμοι 2.
- Woodburn James, *Το μοίρασμα δεν πρέπει να συγχέεται με την ανταλλαγή*, στο: Κοινωνίες μοιράσματος, συλλογικός τόμος, Πολιτειακές Εκδόσεις, Αθήνα 2009.
- Χάρμαν Κρις, *Η Λαϊκή ιστορία του κόσμου. Από την εποχή του λίθου μέχρι και τη νέα χιλιετία*, Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, Αθήνα 2012.